

Ekofeminist Tartışmalar Bağlamında Su Tüketimi ve Cinsiyet Kimliği Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme

A Study on the Relationship Between Water Consumption and Gender Identity in the Context of Ecofeminist Debates

Güldane Mirioğlu*^a

Makale Bilgisi

DOI:

10.33688/aucbd.732647

Makale Geçmişi:

Geliş: 05.05.2020

Kabul: 09.10.2020

Anahtar Kelimeler:

Feminist Coğrafya

Ekofeminizm

Su Tüketimi

Balıkesir

Öz

Su, cinsiyete dayalı kimlik ile karşılıklı ilişkili bir doğal kaynaktır. Bu ilişkinin, kadınların cinsiyete dayalı roller nedeniyle suya daha çok ihtiyaç duymaları, su kaynaklı problemlere daha açık olmaları gibi boyutları ile suyun sürdürülebilir kullanımına ilişkin boyutları da vardır. Bu çalışmada cinsiyet kimliği ile su tüketimi arasındaki ilişkinin boyutları incelenmiştir. Çalışma alanı Balıkesir kentinin, 2018 yılı verilerine göre nüfus ve su tüketim miktarı en fazla olan Bahçelievler Mahallesi'dir. Bahçelievler Mahallesi'nde çalışan ya da ikamet eden 10 kadın ve 10 erkek ile yarı yapılandırılmış görüşme formuna dayalı görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yazıya geçirilerek söylem analizi ile incelenmiştir. Çalışma ile su tüketiminde kadınların cinsiyete dayalı roller nedeniyle "tüketici" olarak konumlandıkları ancak kadınların kullandıkları suyun ailenin yeniden üretimini sürdürmeye yönelik kullanımlar ve sudan tasarruflarının da bu kullanımlar aracılığıyla tüketimden tasarruf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan çalışmanın bulguları kadın ve doğanın ikincilleştirilmesi arasındaki ilişkiye ve doğaya duyarlı olmada cinsiyet temelli farklılıklara işaret etmektedir.

Article Info

DOI:

10.33688/aucbd.732647

Article History:

Received: 05.05.2020

Accepted: 09.10.2020

Keywords:

Feminist Geography

Ecofeminism

Water Consumption

Balıkesir

Abstract

Water is a natural resource that interrelated with gender identity. Women need more water because of gender-based roles, they are more open to water-related problems, and gender-based differences in sustainable use of water are some of these dimensions. In this study, the dimensions of the relationship between gender identity and water consumption were examined. The study area is Bahçelievler district, which has the highest population and water consumption amount in Balıkesir city for 2018. 10 women and 10 men, who work or reside in Bahçelievler neighborhood, were interviewed based on a semi-structured interview form. Interview texts were analyzed by discourse analysis. The study concluded that women are positioned as "consumers" in water consumption because of their gender-based roles. But their consumption related to maintain the reproduction of the family and their water savings are through which these. In this regard, the findings of the study point to the relationship between the secondaryization of women and nature and gender-based differences in sensitivity to nature.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: guldanege@hotmail.com

^aBalıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Balıkesir/Türkiye, <http://orcid.org/0000-0003-3191-5935>

1.Giriş

Su kıtlığı ve suyun sürdürülebilir kullanımı küresel ölçekte ve ülke ölçeğinde son derece önemli bir konudur. Türkiye de su azlığı olan ülkeler arasındadır ve su fakiri olma tehlikesi ile karşı karşıyadır (Gezer ve Erdem, 2018: 113). Bu çerçevede suyun tüketimi, temini ve önemi, cinsiyet bağlamında ayrıca değerlendirilmelidir. Su ve cinsiyet arasındaki ilişki çok boyutludur. Bu boyutlardan birincisi yönetim sürecidir. Masgon ve Gensch (2019), cinsiyete dayalı roller ile su kullanımında kadınların merkezi rolü üzerinde durarak, dünyanın sınırlı su kaynaklarının yönetimini iyileştirmeye ve güvenli suya erişimi genişletmeye yönelik çabaların, kadınların su yönetimindeki merkezi rolünü göz ardı ettiğini belirtmişlerdir. Hem yönetim bağlamında hem de ondan farklı olarak, su tüketimi ve cinsiyet arasındaki ilişkinin bir diğer boyutu da suyun doğal döngüsüne yapılan müdahalelerdir. Shiva (2015: 271-274), suyun, doğal döngüsüne müdahale edilerek erkek merkezci zihniyet ile baraj, rezervuar ve kanallarla sömürülmesinin, nehir ve kaynaklarının kutsallığının bozularak suyun aşırı kullanımı ve istismarına ilişkin kısıtlamaları ortadan kaldırdığı, doğal akışı bozarak sömürüye yol açtığını açıklar. Shiva (2015: 273-274) suyun doğal akışına müdahale edilerek baraj kurulmasının, dört açıdan, nehre yönelik şiddet içerdiğini açıklar. Bunlardan birincisi geniş havzaları sular altında bırakmak pahasına ormansızlaştırmanın yağış miktarında azalmaya yol açarak devamlı akışı baltalaması, ikincisi suyun kendi doğal yatağından saptırılarak (mühendisliğe dayalı uygulama alanları ile) su doygunluğu ve tuzluluğa yol açması, üçüncüsü suyun doğal akışının saptırılmasıyla nehrin akış yönündeki yeraltı kaynaklarını beslemesini engellemesi, dördüncüsü de denize doğru kaynak suyu akışının azalmasıyla tatlı su-deniz suyu dengesini bozarak tuzlanma ve deniz erozyonuna yol açmasıdır (Shiva, 2015: 273-274).

Shiva (2015: 271), doğaya eril bir müdahale olarak barajları, suyun doğal akışı, dişil ilke ve suyun besleyici gücünün ihlali olarak açıklar. Bu çerçevede rant amaçlı yanlış uygulamalar son derece önemlidir. Kaz Dağları'ndaki ağaçların yok edilmesi (2019) Balıkesir için en yakın tarihteki örnektir ve ormansızlaşma aracılığıyla su kaynaklarının tahribine yol açar. Bu bakımdan Shiva (2015: 265) Hindistan ve Afrika'dan örneklerle, çölleşmeyi, insan yapımı bir afet olarak açıklar ve kâr amaçlı yanlış kullanımlarla (ormanların ticari amaçlı sömürüsü, yeraltı sularının ticari amaçlı taşıma kapasitesinden fazla ekip biçme ile tüketimi, uygunsuz ağaçlandırma vb.) ilişkilendirir. Ayrıca Shiva ve Mies (2019: 43) ekolojik felaketler ve bozulmanın kadınlar üzerindeki etkisinin erkekler üzerindeki etkisinden daha sert olduğunu ve dünyanın her yerinde çevresel yıkımı ilk protesto edenlerin kadınlar olduğunu söylerler. Bu bağlamda kadın ve doğanın sömürüsü arasındaki ilişki ekofeminizm tartışmaları ile çeşitlenmiştir.

Feminist teoride cinsiyete dayalı eşitsizlik, kadın-erkek, özel-kamusal, doğa-kültür, duygu-mantık, akıl-beden, aktif-pasif ve benzeri ikili dikotomilerin eleştirisi çerçevesinde gelişmiştir. Batı felsefesinin temelindeki bu dualist yaklaşımda kadın doğal, özel, bedenle ilişkili, duygusal ve pasif, erkek kültürle ilişkili, kamusal, mantıklı, rasyonel ve aktiftir. Söz konusu dualist yaklaşımda kadın, biyolojik özellikleri sebep gösterilerek bedene mahkûm ve tam rasyonalite olanağından yoksun sayılmıştır (Berktaş, 2015:1). Yuval Davis'e (2016: 26) göre tüm kültürlerde insanların, doğayı kontrol etme ve dönüştürme amacı ile kültürel olan doğal olanın üstünde tutulmuş ve kadınlar aşağı sembolik konumda kalmışlardır.

Bu ikili bölünme, kamusal-özel bölünmesi ile toplumsal eşitsizliğin kurucusu olması bakımından da önemlidir. Bondi ve Davidson (2003: 329), doğa-kültür, pasif-aktif, duygu-akıl, kadın-erkek ikileminden hareketle doğal çevrenin çoğunlukla kadınsı olarak ele alınıp pasiflikle ilişkilendirilmesi, kadın ve doğayı kontrol altında tutmak için kullanılması, doğal bir eylem olan dağcılığın ise erkeksi olarak kodlanıp, dağlık ile ilişkili yerlerin erkeksileştirilmesini, iktidar ile ilişkili olarak güç gerektiren aktivitelerin ve bu aktivitelerin gerçekleştiği mekânların erkeksi kodlanması ve bunun günlük yaşamda güçlü erkek-zayıf kadın ikiliğini kurduğunu söylerler. Bu bakımdan söz konusu dualist bakış, kadın ve doğanın ikincilleştirilmesinin üreticisidir.

Ekofeminizm bağlamında feminizm ve ekolojinin kurucu ortak noktası dualizm fikrinin eleştirisidir (Türk, 2017). Antikçağ'da Platon ve Aristoteles'e dayanan dualizm fikri, eril ve dişil karşıtlıklar üzerine kurulu olup hiyerarşi, sömürü ve tahakkümün temeli olarak görülmektedir (Donovan, 2015; Gezgin, 2017; Özdemir ve Aydemir, 2019; Plumwood, 2004; Türk, 2017). Ekofeminist perspektif ile dualizm fikri başlı başına hiyerarşi oluşturma ve bununla birlikte kadın ve doğanın tahakküm altına alınması bakımından eleştirilmektedir (Donovan, 2015; Plumwood 2004; Shiva, 2015). Bu bakımdan Türk (2017: 385-386), ekofeminizmi öncelikli olarak dualizm eleştirisi olarak tanımlar. Bu tartışmaların bir diğer ortak noktası da kadının ve doğanın kurtuluşunun-özgürleşmesinin birlikte olacağıdır.

Bu çerçevede ekofeminizme göre hem kadınlar hem de doğa egemen erkek tarafından sömürülmektedir ve kadın ile doğanın sömürüsü arasında bir ilişki vardır (Donovan, 2015: 396-400). *Ekofeminizm* kitabının önsözünde de Shiva (Shiva ve Mies, 2019: 19), yeryüzüne tecavüz ile kadınlara tecavüz arasında hem mecazi anlamda dünya görüşlerini şekillendirme hem de maddi olarak kadınların gündelik yaşamlarını şekillendirme anlamında bir ilişki olduğunu söyler. Değirmenci (2018a: 11), kadın ve doğanın sömürüsü arasındaki ilişkiyi; doğaya da kadın vücuduna da, satılacak, kâr için yağmalanacak bir nesne gözüyle bakıldığını; doğum kontrol hapları, pornografi endüstrisi, uzaktan gelin bulma ya da kadın vücutlarının doğum yapmak için kiralanması gibi uygulamalarla örneklendirir.

Genel bir ifadeyle ekofeminizm, kadın ve doğa arasındaki ilişki ile ilgili bir yaklaşımdır ve küresel adalet mücadelesinde ekoloji ve feminizmin bir araya gelmesini ifade eder (Donovan, 2015: 396). Ekofeminist düşünce içerisinde, kadının sömürülmesinin kadınların doğa ile özdeşleştirilmesi ile ilgili olduğunu ve bu bakışının değişmesi gerektiği ya da doğa ve kadın arasındaki ilişkinin önemli olduğu ve bu değere odaklanmak gerektiği şeklinde farklı görüşler¹ gelişmiştir (Tong, 2006: 417-460).

Donovan (2015: 395) doğa ve kadın arasındaki çift yönlü ilişkiyi, küresel kapitalist gelişme ile doğal kaynakların yağmalanmasının doğrudan etkilerini çoğunlukla kadınlar üzerinde gösterdiği ve bu yağmalara direnen yerel hareketlerin çoğuna kadınların öncülük ettiği şeklinde açıklar. Doğanın tahribine yönelik direnişlerde hem uluslararası hem de ulusal ölçekte kadınların ön saflarda yer almasının çeşitli boyutları Shiva (2015), Bakan ve Kadirbeyoğlu (2018), Değirmenci (2018), Erbil (2018), Yılmaz Aslantürk (2018), Shiva ve Mies (2019) tarafından da ele alınmıştır. Bu bakımdan doğayı tahrip eden eril müdahalelere karşın kadın direnişleri hem doğayı koruma duyarlılığı bakımından hem de başlı başına şiddetsiz direniş inşası bakımından cinsiyet temelli oluşumlardır.

Berktaş (1996) doğa-kültür ikiliğinin ötesinde ekofeminizmin öznesinin toplumsal-tarihsel bir varlık olarak kadınlar olduğunu söyler. Bu çalışma da kadın kimliğinin toplumsal konumlandırılış biçimleri ile su tüketimi arasındaki ilişkiyi sorgulamaktadır. Bu ilişki, cinsiyete dayalı su tüketim biçimleri ile kadın ve erkek bireylerin söylemlerindeki konumlandırma-konumlandırılma biçimleri, tahakküm ilişkileri ve cinsiyete dayalı roller üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma, ekofeminist perspektifler içerisinde kadın ve doğanın ikincilleştirilmesinin temelinde her ikisinin özdeşleştirilmesinin yer aldığı ve bu özdeşleştirmeye son verilmesi gerektiği düşüncesini savunmaktadır. Çalışma, hem kadın hem de doğanın özgürleşmesinin bu özdeşliğe son veren ve tahakküme dayalı hiyerarşik ilişkilerini ortadan kaldırmayı savunan radikal perspektife dayanmaktadır.

Kadın ve doğanın özdeşleştirilmesi düşüncesini reddeden perspektif ile birlikte bu çalışmanın amacı, doğanın ve kadının sömürsünü üreten hiyerarşik tahakküm biçimlerini, doğal bir kaynak olan su kullanımı çerçevesinde anlamaktır. Bu bakımdan su tüketimi ile cinsiyet kimliği arasındaki ilişkinin bir diğer boyutu da, cinsiyete dayalı iş bölümü nedeniyle kadınların günlük yaşamda suya daha çok ihtiyaç duymalarıdır. Suya erişim konusunda sorun yaşamaları durumunda kadınlar yemek ve temizlik işlerinde daha çok emek ve zaman harcar ve daha çok sıkıntı ile karşılaşır (Parnell 2015: 30). Ailenin yeniden üretim döngüsünü evlerinin bulunduğu mahalle ve semtlerde ulaşabildikleri hizmetlerin yardımıyla gerçekleştirdikleri varsayımına dayanarak Ecevit (2001: 235), yerel yönetimlerin ürettiği mal ve hizmetlerin kullanıcılarının çoğunlukla doğrudan kadınlar olduğuna, bu hizmetlerin kadınlar aracılığıyla ailelere aktarıldığına ve bu nedenle de yerel yönetimlerin sundukları ve sunamadıkları hizmetlerin kadınlar açısından taşıdığı öneme değinmiştir. Yerel yönetim ve kaynaklara erişimin cinsiyetli yapısına dair Wedel (2013) de yerel hizmetlere dair eksikliklerden daha çok kadınların etkilendiklerini, elektrik ve su kesintisi gibi sorunlarla en çok yüzleşen grup olarak, ev işleri ve bakım görevinden sorumlu tutulan kadınların, altyapı eksikliklerinden doğrudan en çok etkilenen grup olduğunu söyler. Dolayısıyla kadınlar, su kaynaklı sorunlardan daha fazla mağdur olmaktadır (Parnell 2015: 30). Ayrıca ev işleri ile daha çok ilgilenmek durumunda kalmaları nedeniyle kadınlar su kaynaklı hastalıklara yakalanma bakımından da dezavantajlıdır (Parnell 2015: 30). Bu bakımdan kadınların, cinsiyete dayalı iş bölümü ile ilişkili olarak suya daha çok ihtiyaç duymaları ve su kaynaklı sorunlardan daha fazla etkilenmeleri de, bu konudaki tüketimi ve duyarlılıklarını arttıran, cinsiyet temelli bir inşadır

2.

Ev içi işlerden sorumlu tutulma ve ev ile özdeşleşen kadın kimliği, hem yeniden üretimden kadınlar sorumlu tutulduğu için su kesintisi ve benzeri sorunlardan kadınların daha çok olumsuz etkilenmelerine yol açar hem de aynı minvalde su faturasından sorumlu tutulmalarının da karşılığı olarak tezahür eder. Ayrıca ev içi ekonomide kadınların daha yoksul olmaları bakımından su faturasını sorunsallaştırmaları da, su tüketimi ve cinsiyet arasındaki ilişkinin bir diğer boyutu olarak düşünülebilir. Ataerkil kültürde ücretli işte çalışanlar daha çok erkekler olduğu için, kadınlar hem mahrem olarak konumlandırılmaları, hem de ev işi ve annelik rolleri nedeniyle de ücretli iş yaşamından dışlandıkları için ev içi ekonomide erkeklere kıyasla daha yoksuldur. Bu bakımdan yine ev içi rolleri ve ev ile özdeşleştirilmeleri nedeniyle de su tüketiminden sorumlu tutulmaları, tasarrufu içselleştirmeleri gibi ilişkiler de su tüketimi ile cinsiyet arasındaki ilişkinin başka bir boyutudur.

Cinsiyete dayalı iş bölümü ile ilişkili olarak, cinsiyete dayalı kimlik inşasında kadınların, temiz-titiz kadın kimliği ve temizlikle özdeşleştirilmeleri de su tüketimi ile ilişkili cinsiyete dayalı bir diğer boyuttur. Balıkesir kentinde yapılan bir çalışmada, ev içi işlerden sorumlu özne konumu ile ilişkili olarak kadınların “titiz kadın” özne konumunu ürettikleri belirlenmiştir (Mirioğlu, 2019: 255-287). Bu bakımdan cinsiyete dayalı roller ile temizlik işlerinden sorumlu olma, temiz-titiz kadın olma “*gerekliliği!*”, su tüketimi ile cinsiyet arasında, cinsiyete dayalı bir ilişki inşa eder.

Ataerkil kültürde erkek egemen kimlik inşası (kadın-kısıtlanabilir olma/erkek-kısıtlanamaz olma), cinsiyet ile su tüketimi arasındaki ilişkinin bir diğer boyutudur. Su tüketiminin öneminden sık sık bahsettiğim bir erkek tanıdığım, çeşmeyi yine gür açtığı bir sırada, su tasarrufunu günlük hayatına yerleştirebilsin diye çeşmeyi kısıtıldığında, öfkeyle, “*sen tasarrufunu yap ben kısıtlanamam ya*” yanıtını vererek çeşmeyi yeninden gür akacak şekilde açtığına, su tasarrufunun cinsiyet kimliği ile ilgili bir diğer ilişkiyle yüzleşmişim. Buna göre ataerkil kültürde “kısıtlanamaz” bir şekilde yetiştirilen erkek bireyler su tasarrufunda da kısıtlanamamaktadır.

Biyolojik özelliklerinden dolayı da erkelerden farklı olarak hem tüm tuvalet ihtiyaçları için oturmak zorunda kalmaları hem de regl dönemleri nedeniyle kadınların temiz suya daha çok ihtiyaç duymaları da su ve cinsiyet arasındaki ilişkinin bir diğer boyutudur. Bu konuda Cunningham (2017) su sorunu yaşanan bölgelerde su sorununun ergenlikten itibaren kızların regl dönemlerinde okula gidememelerine veya tamamen okulu bırakmalarına yol açtığını belirtmiştir.

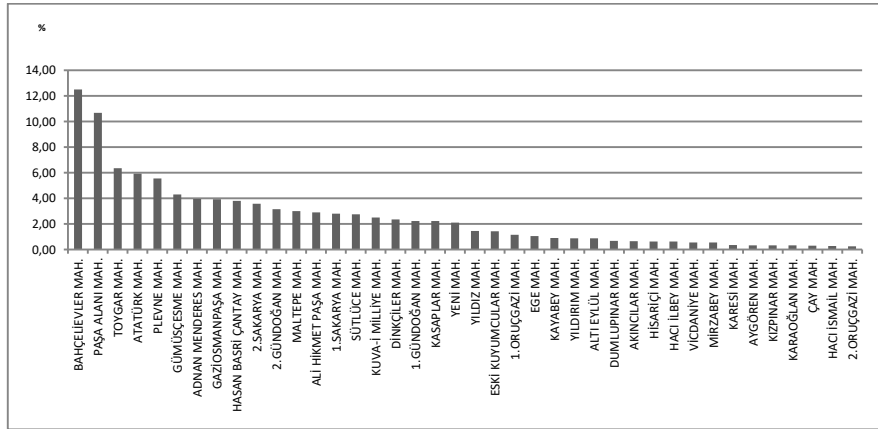
Su ve cinsiyet kimliği arasındaki bir diğer ilişki de küresel ölçekte kadınların su sağlayıcıları olarak su kaynaklı problemlere daha açık olmalarıdır. Birçok gelişmekte olan ülkede, insanların yakın mesafede güvenilir temiz su kaynağına erişimi yoktur, bir su kaynağı bulmak için seyahat etmek zorundadırlar ve hanehalkı için içme suyu toplama sorumluluğu genellikle kadınlara aittir (Cunningham, 2017). Bu bağlamda su kaynaklarının tükenmesi, su sağlayıcıları olarak kadınların daha uzun mesafe, daha çok zaman ve bedensel enerji harcamaları, daha uzun mesafelerde karşılaşılabilecekleri rahatsız edilme deneyimleri bakımından da cinsiyet temelli diğer sorunların da başlatıcısı olur. Shiva (2015: 265), kuruyan her su kaynağı ile kadınların su sağlamak için daha uzun mesafeler kat ettiklerini bunun da daha ağır koşullar ile daha az hayatta kalma seçeneğini ifade ettiğini söyler.

Bu kapsamda su ve cinsiyet arasında birbiriyle ilişkili birçok boyut bulunmaktadır. Bu ilişkiler yerlere göre değişmekle birlikte su konusuna cinsiyet perspektifinden bakmanın önemini ortaya koyar. Türkiye’de su tüketimini incelerken cinsiyeti bir değişken olarak dikkate alan nicel araştırmalar (Alaş vd., 2009; Pehlivan vd., 2017; Mete vd., 2017; Gezer ve Erdem 2018) mevcuttur. Pehlivan vd., (2017: 139-140) Malatya ilinde genç yetişkinlerin su tüketim davranışlarını, Mete vd., (2017), İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin su tüketim davranışlarını etkileyen faktörleri, Alaş vd. (2009) Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Bölümü biyoloji, fizik ve kimya öğretmenliği son sınıf öğrencilerinin su tüketim davranışlarını cinsiyeti dikkate alarak nicel yöntemlerle incelemişlerdir. Bu bakımdan su tüketimini nicel yöntemlerle inceleyen çalışmalarda, cinsiyetin bir değişken olarak dikkate alındığını görmekteyiz ancak Türkçe literatürde bireylerin su tüketim davranışlarını etkileyen bireysel değişkenler ve bilhassa cinsiyet kimliği ile su tüketimi arasındaki ilişkiyi nitel yöntemlerle

derinlemesine inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın amacı da su konusuna cinsiyet perspektifinden bakmaktır. Bu bakımdan doğanın ve kadının sömürsünü üreten hiyerarşik tahakküm biçimlerini, doğal bir kaynak olan su kullanımı çerçevesinde anlamak amaçlanmıştır. “*Su tüketiminin cinsiyete dayalı açıklayıcıları nelerdir?*” ve “*Su tüketimi ile cinsiyet kimliği arasında nasıl bir ilişki vardır?*” sorularına cevap aranmıştır.

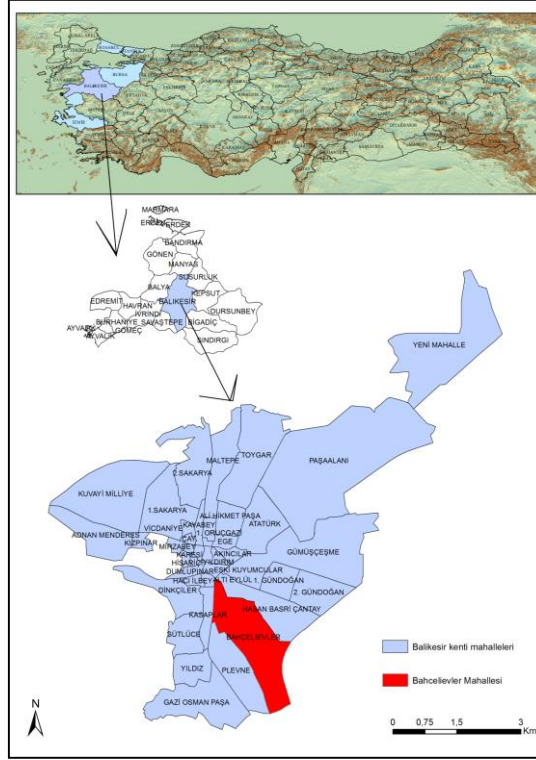
2. Araştırma Alanı ve Yöntem

Balıkesir kenti, kentsel mahallelerinde 2018 yılı verilerine göre su tüketiminin en fazla olduğu mahalle Bahçelievler Mahallesi’dir (Şekil, 1). Balıkesir kentinde su tüketimine ilişkin çalışmalarında Aliagaoglu ve Miroğlu (2019: 267) da inceledikleri yıllarda (2015-2018) Balıkesir kentinde hem su tüketim miktarı hem nüfus miktarının en fazla olduğu kentsel mahallenin Bahçelievler Mahallesi olduğunu, kişi başına düşen su tüketim miktarı bakımından ise en fazla su tüketiminin, merkezi iş alanının kapsadığı mahallelerde olduğunu belirlemişlerdir. Bu çalışma ise su tüketiminde iş yerlerine değil bireylere odaklandığından dolayı hem toplam nüfus hem de toplam su tüketiminin en fazla olduğu Bahçelievler mahallesi ile sınırlandırılmıştır (Şekil, 2).

Şekil 1. Balıkesir kentsel mahallelerinde 2018 yılı su tüketiminin dağılışı (%)³

Çalışma kapsamında ikamet yeri ya da iş yeri Bahçelievler mahallesinde olan 10 kadın ve 10 erkek birey ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşme sorularının tamamı araştırmanın amacı kapsamında, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuna dayalı olarak yapılan görüşmeler, ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Görüşmeler 2019 Aralık ayı ile 2020 Ocak aylarında yapılmıştır. Araştırmanın kısıtlılıklarından en önemlisi mevsim şartlarıdır. Hava şartları en başta sokakta insanları bulmak ya da onlarla konuşmayı zorlaştırırken aynı zamanda görüşmelerde de, su tüketiminin mevsimsel kullanımını dışlayıcı olmuştur. Bahçe sulama, halı yıkama, araba yıkama, serinletici kullanımlar gibi, su tüketimine dair yaz mevsimi gündelik pratikleri, görüşmelerde pek yer almamıştır. Ancak doğalgaz ile suyun ısınması sürecinde akan su gerçeği ya da mevsimsel değişimlere ilişkin farkındalık ifadeleri (aralık-ocak ayında yağış olmaması vb.), görüşmenin yapıldığı mevsimin de etkisiyle görüşmelere yansımıştır.

Şekil 2. Balıkesir Şehri ve Çalışma Alanı Bahçelievler Mahallesi'nin Konumu

Görüşme yaparken farklı yaş, eğitim düzeyi ve gelir düzeyinden kişilere ulaşmaya çalışılmıştır ancak yine de rastgele kişilerle görüşme yapılmıştır⁴. Görüşmeler hane ve iş yeri ziyaretleri ile gerçekleştirilmiştir. Toplam görüşmede kadın ve erkek sayısının eşitlenmesine dikkat edilmiştir ve görüşme yapılan kişilerin evde başka cinsiyetten en az bir kişi ile yaşıyor olması şartı aranmıştır. Görüşmeler, gününde yazıya geçirilmiş ses kaydına alınmayan detaylar, jest mimikler not edilmiş ve bireysellikler dikkate alınmıştır. Her bir konuşma metni defalarca okunarak, görüşülen bireylerin özellikleri kapsamında incelenmiştir.

Görüşme metinlerinin analizinde söylem analizinden faydalanılmıştır. Sözen'e (2017: 18) göre söylem, bilgi, ideoloji, müzakere, anlatım, ifade, karşılıklı konuşma, güç ve gücün mübadelesi ile eyleme dönüşen dil pratikleri ile ilgili süreçlerdir. Bu kapsamda söylem, sosyal gerçekliğin inşasıdır (Sözen, 2017: 21). Söylem analistlerine göre dil, eylemi inşa eder (Arkonaç, 2014: 109). Bu çerçevede söylemin neyi inşa ettiği, söylenenle ne yapıldığı üzerinde durulur (Arkonaç, 2014: 109). Örneğin günlük dilde "bayan değil kadın" itirazı, "bayan" ve "kadın" söylemi ile inşa edilenin farklı olması nedeniyle önemlidir. Böylece dilin eyleme dönüşümü bakımından dil sosyal gerçekliğin kurucusu olup aynı zamanda sosyal gerçeklikler de dilsel özelliklerle açıklanır (Sözen, 2017: 106).

Craib (1992: 4), bir durumu ifade ettiğimizde onu yarattığımızı, yaptığımız şeyi dile getirirken onu meşrulaştırdığımızı söyler. Certau (2008: 108) da günlük pratiklerin dil kullanımına karşılık geldiğini belirtir ve dili incelemeyi önerir. Bu bakımdan söylem, insan deneyimlerini, sosyal ilişkileri

yansıtmakla kalmaz aynı zamanda bu deneyim ve ilişkileri inşa eder (Punch, 2014: 215-216; Sözen, 2017: 83). Arkonaç'a (2014: 109) göre de söylem eylem yönelimlidir, inşa edilen ve inşa edici, retoriksel bir bağlamı vardır.

Söylem analizinde, açıklayıcı repertuarlar, özne pozisyonları ve ideolojik ikilemler olmak üzere 3 analitik ilgi odağı vardır (Elçi, 2012: 125). Söylemler, içinde kurgulanan öznelerin kim olduğu, ne yapıp ne yapamayacağı dolayısıyla güç ilişkilerinin hem gösterenidir hem de bu ilişkileri kurar (Arkonaç, 2014: 158). Bu çalışma kapsamında, su tüketimi ve cinsiyet arasındaki ilişkinin açıklayıcıları, özne konumları ile ilişkisi üzerinden incelenmiştir. Açıklayıcı repertuarlar, meşrulaştırma, dayanak gösterme, ikna etme gibi işlevleri işaretleyen, anlamı inşa eden dilsel kaynaklar, tema, imaj ve kalıplardır (Arkonaç, 2014: 148-151). Özne konumları da açıklayıcı repertuarların işaret ettiklerinin kim oldukları ile ilgili bir ayrımdır (Arkonaç, 2014: 156). Çalışma bağlamında katılımcıların söylemlerinde su tüketiminin açıklayıcılarının inşa ettiği özne konumları ayırt edilmiştir. Böylece cinsiyet kimliği ile ilişkisi bağlamında su tüketiminin açıklayıcıları, özne konumu inşası ile açıklanmıştır.

3. Cinsiyete Dayalı Özne Konumları ve Su Tüketimi İlişkisi

Çalışma kapsamında görüştüğüm kadın bireylerin söylemlerinde 11 kadın özne konumu ve 3 erkek özne konumu ayırt edilmiştir. Bunlar; tasarruflu kadın, ev işlerinden sorumlu kadın, (ev işlerinde) temiz kadın, (kişisel temizlikte) temiz/bakımlı kadın, temizlik hastası kadın, bilinçli kadın, doğasever kadın, titiz kadın, çocuk bakımından sorumlu kadın, evde (olan/olması gereken/ev ile özdeşleştirilen) kadın, tüketici kadın, (kişisel temizlikte) kirli/bakımsız erkek, tüketici erkek ve fatura takipçisi erkek özne konumlarıdır.

Erkek bireylerin söylemlerinde ise 10 kadın özne konumu ve 7 erkek özne konumu ayırt edilmiştir. Bunlar; ev işlerinden sorumlu kadın, ev işleri ile haşır neşir kadın, farkında/bilinçli erkek, farkında/bilinçli olmayan kadın, (kişisel temizlikte) temiz/bakımlı kadın, (ev işlerinde) temiz kadın, çocuk bakımından sorumlu kadın, evde (olan/olması gereken/ev ile özdeşleştirilen) kadın, ev dışında (olan/olması gereken/ev dışı ile özdeşleştirilen) erkek, tüketici kadın, titiz kadın, titiz erkek, kirli/bakımsız erkek, doğaya duyarlı erkek, tasarruflu kadın, tasarruflu erkek ve fatura takipçisi erkek özne konumlarıdır.

Bilinçli kadın/erkek

Kültür-doğa-, akıl-beden, erkek-kadın ayrımlarının ekofeminizmin temel tartışma odağı olduğunu dikkate aldığımızda bilinçli özne konumu söz konusu iktidar hiyerarşilerini açıklayıcıdır. Su tüketimi konusunda bilinçli özne konumu erkek bireylerin söylemlerinde, yaş ile ilişkili olarak kendilerinden küçük yaştaki bireylere karşı ve cinsiyet ile ilişkili olarak da etraflarındaki kadınların farkında olmayan/bilinçsiz/tüketici konumlarını üreten ve bu konuma karşı üretilen bir erkek özne konumudur. Bilinçli erkek özne konumu, belirgin bir biçimde, bilinçsiz kadın özne konumuna karşı ve karşılıklı üretilen bir konumdur ve bu konum çoğunlukla kadınların ev içi rolleri ile ilişkilendirilmiştir⁵. Tüketici ve bilinçsiz kadın özne konumuna karşın bilinçli erkek özne konumu, cinsiyete dayalı kimlik ile meşrulaştırılmıştır.

L kişinin “şöyle söylüyüm eşim hâlâ tencereleri mümkün mertebeye elinde yıkamayı düşünür ona daha pratik gelir ama ben ne olursa olsun işte çatal bıçak tava tencere yani aklınıza gelebilecek her türlü mutfak gerecini bulaşık makinesinde yıkamaktan yanayım...” ve “...eşimin annesi de suyu oldukça bol kullanmayı seven birisi şimdi eşimdeki bu daralma yani sarfiyatın daralması biraz benim etkim [...] ama şöyle de birşey de var yine de bazı alışkanlıkların önüne geçemiyorsunuz yani söz gelimi yüzey temizlerken suyun daha sık değişmesi ...” şeklindeki, ev içi rollere işaret eden söylemleri, tencere yıkamanın ya da yüzey temizlemenin cinsiyete dayalı roller aracılığıyla kadın özne ile ilişkisi, onun ev işlerinin üstesinden gelme sürecindeki mücadelesi iken erkek özne tarafından tüketici ve bilinçsiz kadın özne konumlandırılmasına karşılık gelmiştir.

U kişisi, günlük hayattaki su tüketimi konusunda özdeğerlendirmesini yaparken eşini bilinçsiz konumlandırma aracılığıyla kendini bilinçli konumlandırmıştır. Üstelik bunu yaparken; “mesela abdest alırken mümkün olduğu kadar suyu kısma çalışıyorum mesela bulaşık yıkarken eşime de söyledim durulamaya gerek yok [...] yani böyle boşuna tutma suyu ilaçlar zaten onu hallediyor şey yapma şimdi orda dünya kadar su sarfediyoruz mesela akşam beşlik tencere çorba pişirdiği tencereyi surf ıslansın diye beş litreyi dolduruyor o yumuşasın diye hop dök onu öyle yapacağına saçaklan bir defa sür o çıkacak” söylemlerindeki gibi kendi su tüketimini bireysel ihtiyaçlar üzerinden, bilinçsiz kadın özne konumunu ise ev içi işlerde harcanan su ile açıklamıştır. “Su tasarrufu önerileriniz var mı?” sorusuna verdiği yanıtta da U kişinin, “valla önerim şu mesela bak şu anda (mutfağı gösteriyor, eşi mutfakta) suyu sonuna kadar açıyor diyorum ki ya bunu az aç aynı yıkamayı yapıyorsun su boşa gidiyor en çok eleştirdiğim konulardan birisi bu musluğu sonuna kadar açıyor onu açacağına parmak gibi açsın yine senin işini görecektir” yanıtındaki suçlayıcı tavrı da bilinçsiz kadın özne konumuna karşı ve karşılıklı üretilen bilinçli erkek özne konumudur.

V kişisi, su tüketimi konusunda duyarlılığını anlatırken, “eşim mesela öyle bir şey düşünmez pek ne olur mesela açar çeşmeyi kombiden sıcak su gelene kadar o suyu boşa akıtır bunun için de bazen kavga da ederiz yani işte öyle yapma hem su faturası hem de doğal gaz faturasına yükleniyor bu sarfiyat [...] onu düşünerekten ben ona tepki gösteriyorum” ifadelerinde, duyarlılığını eşinin duyarsızlığı üzerinden açıklaması ve “tepki gösteriyorum” ifadesi, bilinçsiz kadın özne konumuna karşı, bilinçli erkek özne konumunun üreticisidir. Y kişisi de su tasarrufunu açıklarken “yani su tasarrufu konusunda birincisi zaten bulaşık kendi eşime de söylüyorum onu direkt makineye at ondan sonra yıkama makinada kendisi yıkasın” ifadelerinde cinsiyete dayalı roller üzerinden ve bilinçsiz kadın özne konumuna karşı uyarıcı, söyleyen, farkında erkek özne konumunu inşa etmiştir.

Başlı başına cinsiyete dayalı iktidar hiyerarşisine dayalı olarak üretilen bilinçli erkek özne konumunu üreten bir diğer faktör de yaştır. Yaş devreye girdiğinde erkek bireylerin söylemlerinde, eski zamanlarda eve su taşıyan bu nedenle de suyun değerini bilen bilinçli erkek özne konumu belirgindir. N kişinin “[...]dediğim gibi biz çocukluğunuzda bunu yaşadığımız için şimdiki çocuklar yeni nesil suyu hiç bitmicekmiş gibi şey yapıyor çünkü ben doksanikideyken İstanbul’daydım gece saat ikide su gelirdi onu da küvetimiz vardı hanımla birlikte küvete su doldururduk sonra kullanma suyunu ordan yapardık diğer suyu da ben taşırdım Bakırköy’den ta Zeytinburnu’na su taşırdım her gün iki bidon içme suyu yani

kullanma suyu taşırdım böyle bir dönemden geçtik yani dört katlı şey asansör de yok her gün 20 kilo su çıkarıyorduk [...] yani bu dönemlerden geçince” söylemleri yaşa dayalı bilinçli erkek özne konumunun inşasıdır. S kişisi de, “[...] çünkü biz zamanında tenekeyle eve su taşıyan insanlarız çocukluğumuzda bahçede mahallede mesela bi tek çeşme var mesela ne yapıyoduk evin bahçesine mesela eski evlerde bahçeler olurdu bahçesinde varil vardı o suyu doldurmak bizim görevimizdi çocukluğumuzda bir tenekeyle o varili doldururduk yani suyun kıymetini ordan daha iyi bilirdik” [...] “biz burda şehirde büyüdük şehirdeydik 70’li yıllarda mesela terkos yoktu 70’li yıllarda yoktu mesela ne vardı mahalle çeşmeleri vardı böyle mesela aşağı yukarı 500 metre 1 kilometre aralarla mahalle çeşmeleri vardı içme suyu mesela ayrıyeten keçeci suyu vardı biz giderdik testilerimizle içme suyunu ayrıyetten alırdık yani hep taşımaya olurdu yani eskiden su yani o yüzden biz suyun kıymetini iyi biliriz” söylemlerinde su taşıma ile ilişkilendirerek yaşa dayalı bilinçli özne konumunu üretmiştir.

T kişisi, “*biçok manada öyle zaten kızıyorum da çocuklara [...]*” ya da “[...] *zaten hep uyarıyoruz çocukları çok açılmasını istemem yani*” ifadelerinde “*kızıyorum*” ya da “*açılmasını istemem*” ve konuşmanın başka bir yerindeki “*hele hele yeni nesil daha kötü*” söylemleri yaş faktörüne dayalı bilinçli erkek özne konumunun üreticisidir. Ayrıca T kişisinin cinsiyet ve su tüketimi arasındaki ilişkiyi açıklarken ki söylemleri de, erkek bireylerin de bilinçsiz olabilecekleri açıklamaları ile sonlansa da kadın bireyleri bilinçsiz konumlandırmaya dayalı bir girişimi içermektedir. Bununla beraber T kişisinin söylemlerinde kadını bilinçsiz konumlandırma girişimi, cinsiyete dayalı roller ile kadına yüklenen mutfak, çamaşır işleri ile gerekçelendirilmiştir.

- Sizce su tüketimi ile cinsiyet arasında bir ilişki var mı?
- *Var gibi sanırım ya bayan (duraksama) ama erkekte de aynı şey gerçi yoktur diye düşünüyorum*
- Önce var gibi dediniz ilk aklınıza gelen neydi?
- *Ya bu biraz bilinçle alakalı bişey ya kültürle alakalı bişey erkek de aynısı olabilir adam bilinçsiz ve kültürsüzse yaptığı her şey de böyle yani insanın hele hele yeni nesil daha kötü*
- Hani başta dediniz ya var ne düşündünüz?
- *Düşündüm acaba bayanlar gibi mutfak çamaşır vesaire gibi bayanlara öncelik veriyim dedim ama bayanın kültürlüsü de o kadar çok çok şey değil erkeklerin hele hele bilinçsizi daha kötü ondan sonra değiştirdim*

Kadın bireylerde bilinçli özne konumu ise B, D ve J kişi tarafından, evlerinde yardımcı ücretli çalışan kadınlara karşı üretilen bir özne konumu iken G ve I kişi için de evlerindeki işleri kolaylaştırıcı yardımcı kadın bireylere, fakat aynı zamanda yaş bakımından daha ileri yaştaki kadınlara karşı üretilen bir konumdur.

Su tüketiminde kendini bilinçli özne olarak konumlandıran B kişisi, “*şimdiiii benim suyla yaptığım işler şimdi şöyle benim yardımcım var evde ben evde yemek yapmıyorum bulaşık makinasına gün içerisinde hiç bir şekilde yerleştirmiyorum sadece akşamları yardımcım gittiği zaman ben işte makinaya koyuyorum [...]*”; D kişisi “*hayır mesela temizlik yapılacak banyonun duvarları silinecek normalde orda duş fiskiyesini açıp yıkamak da var ama kovanın içine koyup ordan yıkamak da var en azından evdeki kadınlara öyle söylüyorum onlar ne yapıyor bilmiyorum tabiki de*”; J kişisi “*yani o daha az dikkat eder daha çok suyla temizleyeceğini düşünüyor*” [...] “*var uyarırım da mesela ne yapar kovayı dolması için bırakır küvetin içine gider bir sürü iş yapar o kova taşar taşar taşar ya da ben gider kapatırım yani ama şey yani o da biraz dikkat etmeye başladı biraz önünde arkasında durunca*”

söylemlerinde, kendilerini evlerindeki yardımcı kadınlara karşı bilinçli özne olarak konumlandırmışlardır.

G ve İ kişisi için bilinçli özne konumu, hem yaş hem de yardımcı kişi pozisyonundaki kadınlara karşı üretilen bir konumdur. Evde en çok kimin su tükettiği sorusuna verdiği “[...] *maalesef en yaşlımız ya annanne ya babaanne onlar tüketiyor*” yanıtı ile konuşmanın başka bir yerinde “*mesela en basit örneği kendi anneme bile bulaşıkları elde yıkama alışkanlığından bir türlü kurtaramıyorum sürekli bir elde yıkama ve o akan suya çok üzülüyorum [...]*” ve “*yani onlara göre az suyla bir iş yapılmaz mesela benim viledayla balkon silmem balkonu temizlemediğimi düşünüyor*” söylemleri ile G kişi bilinçsiz kadın özneye karşı kendini bilinçli özne olarak konumlandırmıştır. İ kişisi de “*şimdi ben annemden yola çıkıyorum annem temizlik hastası olduğu için dediğim gibi annem bulaşık makinesini bile kullanmaz yani kullanmıyor sürekli elde yıkama*”[...] “*bulaşık makinesi sıcak suda yıkandığı için daha temiz olduğunu düşünüyorum ama o elde yıkadığında emin oluyor*” söylemlerinde “*temizlik hastası*” olarak konumlandığı kadın özneye karşı kendisini bilinçli olarak konumlandırmıştır.

Başlı başına cinsiyet kimliği üzerinden üretilen bilinçsiz erkek özne konumuna karşı bilinçli kadın özne konumu ise ev içi iktidar ilişkilerinde nispeten üst konumda olduğu anlaşılan H ve G kişinin söylemlerinde ayırt edilmektedir. G kişinin tasarruf konusunda eşi için “*o da uyum sağlıyor*” söylemi, H kişinin de “*ya şimdi tıraş oluyor bak mesela tıraş olurken bu çeşmeyi sürekli akıtmanın bir anlamı yok tıraşını ol bıçağı tutacaksan aç da tut derim niye akıtıyorsun bunun gibi*” şeklindeki ifadeleri iktidar hiyerarşisine dayalı bilinçli kadın, bilinçsiz erkek özne konumunun üreticisidir.

Su tüketimi konusunda bilinçli özne konumu erkek bireylerin söylemlerinde, yaş ile ilişkili olarak kendilerinden küçük yaştaki bireylere karşı ve cinsiyet ile ilişkili olarak da etraflarındaki kadınların farkında olmayan/bilinçsiz/tüketici konumlarını üreten ve bu konuma karşı üretilen bir erkek özne konumu iken, kadın bireylerin söylemlerinde bilinçli kadın özne konumu, ev içi iktidar ilişkilerinde nispeten güçlü olmaları durumunda, evdeki erkek bireye karşı ve evlerindeki yardımcı kadınlara karşı üretilen bir özne konumudur. Buna göre sınıf, cinsiyet, yaş gibi değişkenlerin iktidar ile ilişkisi bağlamında değişen özne konumlarını ürettiği söylenebilir. Yine de kadın bireylerin (B, D, J, G ve I) söylemlerinde bilinçli kadın özne konumu daha çok yardımcı kadın ve yaş ile ilgili olarak daha ileri yaştaki kadınlara karşı inşa edilen bir konumlama iken erkek bireylerin (L, N, S, T, U) söylemlerinde bilinçli erkek özne konumu daha çok küçük yaştaki bireylere ve kadın bireylere karşı inşa edilen bir konumlamadır. Ayrıca burada daha da önemli olan bir konu, erkek bireylerin söylemlerinde tüketici ve bilinçsiz kadın özne konumunun, cinsiyete dayalı ev içi roller ile ilişkilendirilen açıklamalar üzerinden yapılmasıdır.

Kişisel temizlikte temiz/bakımlı/titiz kadın-erkek ve temiz/bakımlı olmayan kadın-erkek

Feminist teoride kadın olmanın bakımlı-güzel olması gerekliliğine yönelik beklentiler kadın bedeninin metalaştırılması bağlamında sorunludur. Ekofeminist tartışmalar bakımından bu konu, doğanın ve kadının egemen erkek tarafından sömürülmesi bakımından önemlidir. Doğaya ve kadına tecavüz ilişkilendirmesi de aynı anlamın üreticisidir. Çalışma kapsamında kişisel temizlikte “*temiz/bakımlı/titiz özne*” konumu, belirgin bir biçimde, bir kadın özne konumlandırmasıdır. Görüşme

yaptığım tüm bireyler içinde, yalnızca bir erkek birey (M kişi) için titiz özne konumlandırması söz konusudur. Ancak bu konumlandırmada da M kişi, “Sizce su tüketimi ile cinsiyet arasında bir ilişki var mı?” sorusuna verdiği yanıtta, “yani şimdi ben daha titizim erkek olarak bi de duşta daha fazla kalırım temizliğe daha dikkat ediyorum yani” söylemi ile kendisini titiz erkek özne olarak konumlandırmış ancak erkek olarak daha titiz olmanın, farklı/beklenilmeyen oluşuna işaret ederek “kirli/bakımsız erkek” özne konumuna karşın “temiz/bakımlı olması gereken kadın” özne konumunu inşa etmiştir. Bu bakımdan erkek bireylerin söylemlerinde “temiz/bakımlı kadın özne” konumuna karşın “kirli/bakımsız erkek” özne konumunu belirgindir.

L kişinin “yani sanki bir tık eşim daha fazla tüketiyor hani kadınların bakımları işte saç yıkamaları vesaire biraz daha uzun sürdüğünü düşünürsek”, S kişinin “şimdi kadınlar daha titiz olduğu için bunun için kadınlar biraz daha fazla erkekler biraz monoton kalıyor dimi aynen öyleyiz hep öyleyiz yani cinsiyet ayrımı değil de yani mesela kadınlar devamlı temizlik daha titiz oldukları için bize bakma sen ben mesela bişey yaptığım zaman mesela bi sefer burda işim olduğu zaman mesela elimi yıkıycam ama bi iş daha var mesela onu da yapayım da ondan sonra yıkayayım ama bayanlar öyle değil bayan yıkar başka çıkar eeee ondan sonra tekrar yıkar ondan dolayı” ve konuşmanın başka bir yerinde suyun kadınlar için daha önemli olduğu düşüncesini anlatırken; “işte dedim ya temizlik titizlik yani ekseriyetle temizlik kadınlar kendilerine bakım bakım da kendilerine daha iyi yaparlar mesela erkek diyelim 3 günde 4 günde bir yıkanyosa kadın günü olur gelceği olur misafiri olur onlar devamlı banyo yapıyorlar mesela ben açıkçası haftada iki sefer üç sefer anca yıkanırım ama kadınlar ha bakmışın yıkanyor “ne oldu hayrola” “e bugün günüm var benim güne gitcem” “e misafirim var benim” mesela bunlar kadınlar tabi temizlik konusunda daha fazla” söylemlerinde ve T kişisi de suyun kadınlar için daha önemli olduğu düşüncesini anlatırken; “erkek nasıl olsa bir şekilde bişeyler yapar ama kadın olmaz kadında birçok cinsiyetten dolayı gerektiren bakım var temizlik var birçok şey var” söyleminde “titiz/bakımlı kadın” özne konumuna karşın “bakımsız/kirli erkek” özne konumunu üretmişlerdir.

Kadın bireylerin söylemlerine gelince; D kişinin “Sizce suyun önemi ile cinsiyet arasında bir ilişki var mı?” sorusuna “erkekler yıkansın” ve kahkahayla gülme ile karşılık vermesi, E kişinin aynı soruya, “yani kadınlar için bence daha önemli su” ifadesi ve bunu gerekçelendirirken “... en basit örneği ben mesela her gün makyaj yaptığım için makyajı evet hani yüz temizleyici ile çıkartıyoruz ama özellikle suyla da üstünden sabun yani her gün kullandığımız her gün kullanmamız gereken bişey ve erkekler özbakımlarına çok dikkat etmedikleri için bence kadının özbakımıyla su tüketimi arasında bir ilişki var” söylemi, J kişinin “özbakım olarak düşünürsek gene hanımlar biraz öne geçebilir” yanıtını vermesi ve “Mesela bunu size düşündüren şey ne olabilir?” sorusuna “Bizim evdeki durum (gülme)” söylemi ile yanıt vermesi “temiz/bakımlı kadın” özne konumuna karşın “kirli/bakımsız erkek” özne konumunun işaretidir. F kişisi de “Evde su kimin için daha önemli?” sorusuna verdiği yanıtta suyun kendisi için daha önemli oluşunu “ben titizlik anlamında su önemli yani” söylemi ile kendisini “titiz kadın” özne olarak konumlandırmıştır.

Kişisel temizlikte temiz/titiz/bakımlı kadın özne konumu, “ev işlerinden sorumlu kadın”, “çocuk bakımından sorumlu kadın”, “ev işleri ile haşır neşir kadın”, (ev işlerinde) temiz kadın”, “temizlik hastası kadın”, “evde (olan/olması gereken/ev ile özdeşleştirilen) kadın” ve “tüketici kadın” özne konumları ile iç içe/birbirini üreten özne konumlarıdır. Söz konusu özne konumları, ekofeminist

tartışmalar bağlamında kadını ikincil kılan toplumsallaşma süreçlerine dayalı cinsiyet kimliği inşası ve kadını ev ile özdeşleştiren dualist yaklaşımların açıklayıcısıdır.

Ev işlerinden sorumlu kadın

Ev işlerinden sorumlu kadın özne konumu hem kadın bireylerin hem de erkek bireylerin söylemlerinde en fazla öne çıkan özne konumudur. A kişi, günlük hayatta en çok neye su harcadığını anlatırken “*E tabi canım günlük şimdi çamaşırın belli günleri var e temizlikte hani banyoyu tuvaleti iki günde yıkıyorum hani millet haftada yıkıyormuş ben iki günde ondan sonra veya günlük bi çamaşır deterjanı yapar ederim mutfakta daha çok gene ya günlük olarak mutfakta daha çok*” ifadelerinde hem temiz kadın hem de ev işlerinden sorumlu kadın özne konumunu üretmektedir.

B kişi, “*Evde su kimin için daha önemli?*” sorusuna verdiği yanıtta “*Kadınlar için çünkü bütün temizlik anlamında her şeyi kadın yapıyor o yüzden [...] benim evimde benim eşimin suyla hiç işi yok yani duşunu alır tuvalette lavaboyu kullanır biter gider başka ne yapar yani çamaşırları atıp yıkıyım yok işte çocukların çamaşırların elden geçmesi gerekenler varsa [...] bunların hepsiyle kadın ilgileniyor hani mantıksal olarak kadının daha fazla*” ifadelerinde deneyime dayalı ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu kadın özne konumuna işaret etmektedir. “*Sizce suyun önemi ile cinsiyet arasında bir ilişki var mı?*” sorusuna da B kişi, “*evet kadınlar için daha önemli evet suların akmadığı gün diyorum ki eyvah eyvah eyvah ölücez diyorum ölücez yani su olmazsa bir kadın evde ne yapar her şey duruyor her şey duruyor*” söyleminde ve ev işleri dışında “*kadınlar için daha önemli temizlik ve hijyen bakımından*” söyleminde hem ev işlerinden sorumlu hem de kişisel temizlik ve ev işlerinde “*temiz olması gereken*” kadın özne konumunu üretmektedir.

C kişinin “*evde su kimin için daha önemli?*” sorusuna “*bence bana gerekli (gülme)*” söylemiyle yanıt vermesi ve bunu “*yani işte yemek yaparken bulaşık konusunda temizlikte en çok bana lazım diye düşünüyorum*” söylemiyle gerekçelendirmesi, “[...] *günlük hayatınızda en çok neye su harcıyorsunuz?*” sorusuna da “*mutfakta diye düşünüyorum evdeyse eğer günümün çoğunluğu mutfakta geçtiği için hem bulaşık makinesini kullanıyoruz hem de elde mesela kap kacakları büyük tencereleri elde yıkıyoruz mesela orda çok su aktığını düşünüyorum ben mesela hani biraz daha kısmıyoruz mesela hani sonuna kadar açıp ilk önce mutfakta diye düşünüyorum ben*” söylemlerinde suyun gerekliliğini, ev içi temizlik ve yemek işlerinden sorumlu olmakla ilişkilendirerek “*ev içi işlerden sorumlu kadın*” özne konumuna işaret etmiştir. Ayrıca C kişi, konuşmanın başka bir yerinde, kendisine suyu kısarak kullanmanın etkili bir tasarruf yöntemi olduğunu belirttiğinde de “[...] *ama işte biz çok acele aman bitsin hemen çabuk olsun falan zaman dar aslında evet yapmak lazım [...]*” söylemi ile ev işlerinin üstesinden gelmeye ilişkin cinsiyet temelli bir inşaya işaret etmiştir.

D kişi evde suyun kendisi için daha önemli olduğunu açıklarken; “*her işim evde suyla olması gerekiyor çocukları yıkamam gerekiyor suyla bulaşıklar suyla temizlik suyla*” ifadesi ve “*ya mesela eşim daha dikkatlidir belki bu konuda o bulaşıkları makineye koyarken suyu açaaar kapatır açaaar kapatır ben öyle yapm yani ben öyle yapmam herhâlde ya açıyorum yıkıyorum ama o sırada sürekli bir sirkulasyon var elim hızlı olduğu için e tabi o koyarken yavaş koyduğu için suyu kapatıyor koyuyor tekrar açıyor ama günlük hayatta da suyun tüketimi yani ben daha çok kullanıyorum*” ifadeleri “*ev içi*

işlerden sorumlu kadın” özne konumu ve hızlı olma ile ilgili, ev işlerinin üstesinden gelmeye ilişkin cinsiyet temelli bir inşaya işaret etmektedir.

E kişisi de “*Evde kim daha çok su tüketiyor?*” sorusuna verdiği yanıtta “*Ben çünkü bulaşıkları ben yıkadığım için ben yani*” ifadesi ile “*ev işlerinden sorumlu kadın*” özne konumlandırması ile “*tüketici kadın*” özne konumunu üretmiştir. Aynı karşılıklı üretim F kişisinin “*E çünkü evin işlerini ben yapıyorum eşim sadece banyo ihtiyaçları kendi kişisel bakım ihtiyaçları e geri kalan mesela banyo lavaboyu temizlemek tuvaleti temizlemek veya evin temizliğini yapmak benle ilgili bişey yani o yüzden ben tüketiyorum*” söylemlerinde de belirgindir. H kişisi de günlük hayatta suyu tasarruflu kullanmak için neler yaptığını anlatırken; “*Valla kullandığım şeyler işte dediğim gibi temizlik yaparken mutfakta işlenirken hani bir ıspanağı dört kere beş kere yıkamayınca kumu arınmıyor hani onu hemen yıkamaya başlamanın biraz sirkeli su dökerim kumu dibine çöksün beş yıkıycağsam dört yıkıyım derim*” ifadesi ve “*yani belki iki kovayla temizlenecek balkon ama yok üçüncüyü dökmeyince benim canım rahat etmiyor bunun haricinde israf su kullanmam yani*” söyleminde kendini “*temiz kadın*” ve “*ev işlerinden sorumlu kadın*” özne olarak konumlandırmıştır. I kişisi de “*Sizce cinsiyet ve su tüketimi arasında bir ilişki var mı?*” sorusuna verdiği yanıtta, “*...bence kadınlar daha çok çünkü viledaaa bunun gibi toz alma bunun gibi şeylerde daha çok gidiyor su*” söylemi ile “*ev içi işlerden sorumlu kadın özne*” konumuna dayalı “*tüketici kadın özne*” konumunu üretmiştir.

Su tüketimi ve cinsiyet arasındaki ilişkiye dayalı açıklamalarda, bireylerin eğitim düzeyi arttıkça, ev içi işlerden sorumlu kadın özne konumuna karşı, söylemler yer alsın da tüm bireyler konuşmanın çeşitli yerlerinde kadını, ev içi işlerden sorumlu özne olarak konumlandırmışlardır. Ev içi işlerden sorumlu kadın özne konumuna karşı, söylemleri olan bireyler dikkate alındığında, üniversite mezunu B kişisinin, “*genel olarak söylüyorum tabi mutlaka yardımcı olan erkekler de vardır ama benim evimde benim eşimin suyla hiç işi yok*” söylemi ile ev içi rollerde kadını sorumlu, erkeği yardımcı konumlandırması gibi, lisansüstü eğitim düzeyine sahip G kişisi de “*biçtiğin rolle alakalı eğer kadın aktif olarak sorumluluk üstleniyorsa evet kadın için daha önemli ama eşit bir dağılım söz konusuysa o zaman ikisi için de önemli*” ve “[...] *muhakkak yani ev işlerinde daha çok aktif rol aldıkları için öyle bir genelleme yapılabilir [...]*” söylemlerinde cinsiyet farkına dayalı rollere ilişkin bir farkındalığa işaret etse de kadınların suya daha çok ihtiyaç duyma ihtimallerini ev işleri ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Lisansüstü eğitim düzeyine sahip J kişisi de su tüketimi ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi açıklarken “*e var yani şöyle aslında olmaması lazım yani tabi ama ev işlerini genelde hanımların üstlendiğini düşünürsek dolayısıyla hanımlar otomatikman daha çok su tüketmiş oluyorlar*” söylemi ile ev işlerinden sorumlu kadın özne konumlandırmasına dayalı “*tüketici kadın*” özne konumunu üretmiştir. Bu bakımdan eğitim düzeyi arttıkça cinsiyete dayalı iş bölümünde eşitlikçi bir bakış açısına yönelik söylemler yer alsın da görüştüğüm kadınların 10’unda da “*ev içi işlerden sorumlu kadın özne*” konumlandırması vardır.

Eğitim düzeyi arttıkça, cinsiyete dayalı iş bölümünde eşitlikçi bir bakış açısına yönelik söylemler, erkek bireyler arasında yalnızca lisansüstü eğitim düzeyine sahip L kişinin söylemlerinde yer almıştır. Ancak L kişisinin de “*Günlük hayatınızda suyu tasarruflu kullanmak için neler yapıyorsunuz?*” sorusuna verdiği yanıtta “[...] *bulaşık yıkamayı tamamen bıraktırdım eşime sadece makineyi kullanıyoruz*” ifadeleri, hem bilinçsiz/yönlendirilen kadın özne konumuna karşı bilinçli/yönlendiren/yöneten erkek özne konumunun üreticisi hem de “*Sizce suyun önemi ile cinsiyet*

arasında bir ilişki var mı?” sorusuna verdiği yanıtta “şimdi o (eşini kast ediyor) suyu daha ziyade ev için düşünürken ben suyu daha ziyade kendim için düşünüyorum kadınların eve ne kadar sahip çıktığını evi ne kadar önemsedğini biliyoruz erkekler de kendilerini genelde ayakta tutmak için temiz tutmak için bakımlı tutmak için suyu kullanıyorlar yani erkekler ancak rolleri iyi dağıtılmış evlerde ev işlerine direkt katılıyorlar biz bunu mesela temizlikleri şunları bunları akşamlara taşıyarak çözdük çünkü eşimin de çocukla uğraşmak gibi önemli bir görevi var ve temizlik sadece onun işi değil benim de işim çünkü ben de yaşıyorum o evde bu yüzden yani rolleri daha farklı dağıttığımızı düşünüyorum ama genel hatlarıyla sanki eşim için biraz daha önemli olabilir” söylemleri cinsiyete dayalı iş bölümünde eşitlikçi olduğunu iddia eden ama bu perspektiften uzak, “ev içi işlerden sorumlu kadın özne” konumunun üreticisidir.

L kişisi ile birlikte konuştuğum erkeklerin 10’u da söylemlerinde kadını ev içi işlerden sorumlu olarak konumlandırmışlardır. M kişisinin “evde en çok suyu tüketen heralde eşimdir çünkü bulaşık çamaşır ev temizliği ama bizim de ondan aşağı kalıcak yanımız yok çünkü gün aşırı hiç olmazsa gün aşırı ya ben banyo yapıyorum ya kafamı yıkıyorum saçlarımı yıkıyorum”, N kişisinin “cinsiyet arasındaaa tabi yani bayanlar suyla daha çok haşır neşir yani erkeklere göre suyla daha daha çok temizlikle uğraşıyorlar kendi temizlikleriyle uğraşıyorlar erkekler pek o kadar suyla ihtiyacı olmaz yani”, P kişisinin günlük hayatta suyun en çok kadınlar için önemli olduğunu gerekçelendirirken ki “ya daha çok temizlik konusunda özellikle” ifadesi, R kişisinin, “[...] annem tüketiyor derim ben şimdi makineye falan bulaşıkları çamaşırı koyduğu için evde sürekli temizlik yaptığı için annem tüketiyor derim bence bayanlar yapıyor o zaman” ve “Sadece kişisel gereksinimleri düşündüğünüzde evde kim daha çok su tüketiyor?” sorusuna da “bayanlar çünkü evde iyi kötü cam silme temizlik yapıyo bişey yapıyo” söylemi, S kişisinin, “en çok tabi bulaşıkla felan orda oynadığı için mesela tabi normalde mesela evde hanım yani suyu fazla kullanan [...]” söylemi, U kişisinin eşi için, “temizliğe dikkat ettiği için ben köyde öğretmenlik yaparken de benim anamı ağılattı bu hatun şimdi kovayla getiriyoruz köyün meydanından su getiriyoruz allah selametlik versin iki kovaylan bir saçak yıkıyor sonra bidaha getir (gülüyor)” yanıtı, V kişisinin “tabi ama eşim daha çok neden daha çok bulaşık ben ne yapıyorum işte geliyorum elimi yüzümü ayağımı yıkıyorum benim için suyla o anki temasım bitiyor ama bayanlar ne yapıyor işte bulaşık yıkıyor işte kahve yapıyor fincan yıkıyor ne biliyim ekstra bir şey oluyor eş daha çok kullanıyor eşim”, Y kişisinin de su tüketimi ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi açıklarken kadınların daha çok su tükettiklerini, “yani o da işte yemek yapma yani temizlik de demiyim mesela hani yemek yaparken en basiti ıspanak veya marul yıkarken yani onda akıtılan su hiçbirşeyde akıtılmaz benim görüşüm” ifadeleriyle gerekçelendirmesi, ev işlerinden sorumlu kadın özne konumunun üreticisidir.

“Ev işlerinden sorumlu kadın özne” konumu hem erkek hem de kadın bireylerin söylemlerinde aynı zamanda “evde olan/olması gereken/ev ile özdeşleştirilen kadın” özne konumunu ve her iki konuma dayalı “tüketici kadın” özne konumunu da üretmektedir.

Evde kadın

Ev işlerinden sorumlu kadın özne konumu bölümündeki alıntılarla birlikte, doğrudan “evde kadın” özne konumunu üreten söylemler içerisinde özellikle C ve F kişilerinin, ev dışında ücretli işte çalışan kadınlar olmalarına rağmen “evde kadın” özne konumlandırmaları, ev dışında ücretli bir işte

çalışsa da, ev işlerinden sorumlu ve ev ile özdeşleştirilen kadın kimliği inşası bakımından önemlidir. Bu bakımdan “evde kadın” özne konumu, dışarıda erkek-içeride kadın, ev dışı ile özdeşleşen erkek ve ev ile özdeşleşen kadın biçimindeki cinsiyete dayalı kimlik inşasının üreticisidir.

C kişi;

- Sizce suyun önemi ile cinsiyet arasında bir ilişki var mı?
- *İşte biz kadınlar bütün gün evde olduğumuz için*
- Aslında siz evde değilsiniz evde olmayan bir kadın olarak bunu neden söylüyorsunuz?
- *Şimdi şöyle benim eşim cumartesi pazar da evde değil ben en azından cumartesi bazen kapatabiliyorum veya pazar günü tüm gün evde olduğum için bide her işi belki ben yaptığım için her işi bayan yaptığı için suyun bizim için daha çok önemi olabilir öyle diyim*

F kişi;

- *Evet bence bayanlar daha çok tüketir yani özellikle evin içinde en çok onlar olduğu için yani daha çok mesela erkek dışarı gidiyor dışarı gittiğinde kadın evde kaldığında ne yapıyor yemek yapıyo pasta yapıyo olmuyo cam siliyo kapı pencere siliyor lavabo tuvalet yıkıyor gerektiğinde yani evde kalan kişinin daha çok kullanımı olmalı e bu da daha çok hani evde kalan bayanlar için bence bayan tüketiyodur*

Ayrıca F (kadın) kişinin “kadın evde kaldığında ne yapıyor yemek yapıyo pasta yapıyo olmuyo cam siliyo kapı pencere siliyor” ifadeleri ve benzer şekilde S (erkek) kişinin yukarıda alıntılanan “en çok tabi bulaşıkla felan orda oynadığı için mesela tabi normalde mesela evde hanım yani suyu fazla kullanan...” ifadeleri ev içi işleri, kadın öznenin vakit geçirdiği, oyalandığı, önemsiz işler olarak ikincilleştirmektedir.

L kişinin “Sadece kişisel gereksinimleri düşündüğünüzde evde kim daha çok su tüketiyor?” sorusuna verdiği yanıtta, “Yani şimdi ev işi yaptığı için daha fazla elini yıkıyor haliyle o daha çok evde benim sonuçta burda mesaim olduğu için o da evde olduğu için muhtemelen işte misafir ağırlarken ne biliyim kendi gereksinimlerini karşılarken suyu kullanma ihtimali çok daha yüksek” ifadeleri, bir yandan “evde kadın” özne konumlandırması ile ilişkili olmakla birlikte, bir yandan da kadın öznenin kişisel gereksinimlerinin bile (el yıkama) ev işleri ve evde olma üzerinden anlamlandırılması, cinsiyete dayalı kimlik inşasını açıklayıcıdır. Yine L kişinin, “Sizce suyun önemi ile cinsiyet arasında bir ilişki var mı?” sorusuna verdiği yanıtta suyun eşi için daha önemli olduğunu açıklarken bunun nedenini, “ev evde yaşamak misafir ağırlamak yani kahve yapımından bulaşık çıkmasına bunların hepsi birer tetikleyicidir” söylemlerinde “evde kadın” özne konumlandırması belirgindir.

N kişinin cinsiyet ve su tüketimi arasındaki ilişkiyi açıklarken; “[...] bulaşık çamaşır minimum şeyde hep bayanların şeyinde olduğu için erkekler bi iş yerlerinde suyla şey oluyor o da nedir dükkanlarında veya işte diyorum ya işte en çok erkeklerin şey yaptığı ben görüyorum hep araba araba yıkıyorlar orda kovalarla araba yıkıyorlar erkeklerin suyu kullanma şeyleri bu” ifadeleri “evde kadın” ve “ev dışında erkek” özne konumlandırmasının inşasıdır. R kişinin “Sadece kişisel gereksinimleri düşündüğünüzde evde kim daha çok su tüketiyor?” sorusuna verdiği yanıtta “...şimdi evde ben sabah çıkıyorum evden akşam geliyorum eve işten kaynaklı erkeklerde bu yönde şimdi bayanlarda ev hanımı

olanlarda yani evde iyi kötü en çok kullanan o oluyor gün içinde” aynı konunun devamında “Babam da aynı sabah çıkar akşam gelir eve” ve “Evde su kimin için daha önemli?” sorusuna da “kadınlar için” [...] “çünkü evi onlar kullanıyorlar evde hani arkadaşım söyledi ya biz erkekler genelde evde durmuyoruz” söylemleri, “Sizce su tüketimi ile cinsiyet arasında bir ilişki var mı?” sorusuna da “Ya şimdi bizim ailede akrabalarda da aynı şekilde erkekler genelde sabah çıkıyor iş için akşam geliyor gün içinde evde kalanlar genelde bayanlar annem yengem veya amcamın kızları yeğenlerim gibi onlar evde yapılması gereken rutin işlerini yaparlarken en çok suyu kullananlar gün içinde bence onlar” ifadeleri, “evde kadın” ve “ev dışında erkek” özne konumlandırmasının inşalarıdır.

Eşi de kendisi de geçmişte ücretli bir işte çalışan, ikisi de emekli olan ve günlük olarak da ayrı bir ücretli iş ile uğraşmayan U kişinin, evde en çok su tüketen kişinin eşi olduğu iddiasını gerekçelendirirken; “Neden öyle düşünüyorum o evde olduğu için suylan daha çok meşgul oluyor ondan dolayı o benden daha çok tüketiyor” söylemleri, erkek ve kadın bireyin evde bulunma süreleri aynı olsa da ev ile özdeşleştirilen kadın kimliğinin inşası bakımından ayrıca anlamlıdır. Y kişinin de, evde suyun eşi için daha önemli oluşunu anlatırken ki “Çünkü ev hanımı her şeyi o çekip çeviriyor bulaşığı yemeği banyo temizliği tuvalet temizliği bütün her şey o çekip çevirdiği için o daha ağır basar” söylemi, “evde kadın” özne konumlandırmasının inşasıdır.

“Ev işlerinden sorumlu kadın”, “evde olan/ev ile özdeşleştirilen kadın” ve “tüketici kadın” özne konumu ile her üç konuma dayalı bir diğer özne konumlandırması da, sadece erkek bireylerin söylemlerinde yer alan “Ev (mutfak/temizlik) işleri ile haşır neşir kadın” özne konumudur.

Ev (mutfak/temizlik) işleri ile haşır neşir kadın

Sadece erkek bireylerin söylemlerinde yer alan “Ev (mutfak/temizlik) işleri ile haşır neşir kadın” özne konumu, kadınları ve kadınlara yüklenen/kadınların yaptığı işleri ikincilleştiren bir konumlama olması bakımından ev işlerinden sorumlu kadın özne konumundan ayrı olarak ele alınmıştır. N kişi, “eşim için daha önemli çünkü temizliktir ne bileyim hijyendir eşim için daha çok hani o daha çok kullandığı için yani daha çok suyla haşır neşir olduğu için benim o kadar olmuyor yani” ifadesi gibi, su tüketimi ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi açıklarken konuşmanın bütünü içerisinde üç defa “ev (mutfak/temizlik) işleri ile haşır neşir kadın” özne konumlandırması ile “ev işlerinden sorumlu kadın” özne konumunu üretmiştir. Aynı konumlama, L kişinin “Evde kim daha çok su tüketiyor?” sorusuna verdiği “...yani muhtemelen o mutfak işlerinde biraz daha haşır neşir olduğu için onun biraz daha tüketmesi” ifadeleri “ev işlerinden sorumlu kadın” özne konumunun üreticisidir. “Ev işlerinden sorumlu kadın”, “ev (mutfak/temizlik) işleri ile haşır neşir kadın” ve “evde kadın” özne konumlarının ürettiği, cinsiyete özgü bir diğer özne konumu da “temizlik hastası kadın” özne konumudur.

Temizlik hastası kadın

Erkek bireylerden farklı, yalnızca bir kadın özne konumu olan “temizlik hastası kadın” özne konumu, Sennet’in (2013: 239), yabancılar tarafından izlenme kaygısı nedeniyle evden çıkmaya korkan kadınların, hava alma kısıtlılıkları nedeniyle yüzlerinin solgunlaştığı beyaz hastalık ya da Davidson’ın (2000) agorafobinin, toplumsal cinsiyetin mekân ile ilişkisi açıklamalarındaki gibi “cinsiyetli

rahatsızlıklar” kategorisinde, toplumsal cinsiyet kimliğinin ürettiği bir konumdur. Bu konumlandırma, cinsiyete dayalı iş bölümü ve cinsiyete dayalı roller ile üretilmesi ile birlikte, kadını “*hasta*” olarak konumlandırması bakımından da kadının ikincil statüsünü üretmenin bir yoludur. B kişisi, “*Evde en çok kim su tüketiyor?*” sorusuna verdiği yanıtta “*çünkü dediğim gibi titizim çok fazla bu konuda rahatsızlık dahi geçirdim yani ciddi anlamda titizim obsesifim yani öyle titizdim o yüzden*” söylemi ile I kişisinin de “*Evde kim daha çok su tüketiyor?*” sorusuna “*annem çünkü annem temizlik hastası olduğu için*” ifadesi ve konuşmanın başka bir yerinde, su tüketimi ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi açıklarken, “*şimdi ben annemden yola çıkıyorum annemin temizlik hastası olduğu için...*” söylemi “*temizlik hastası kadın*” özne konumlandırması ve bu konuma dayalı “*tüketici kadın*” özne konumunun üreticisidir.

Ev içi işler üzerinden hem bu işleri hem de kadını ikincilleştiren bir diğer özne konumu da “*tüketici kadın*” özne konumudur. Berktaş (1996) ekolojik krizin doğal ve dışıl olan her şeyden nefret eden “*beyaz, batılı ve eril*” felsefi, teknolojik ve ölüm üreticisi sistemlerle ilişkili olduğunu anlatır. Söz konusu ilişki, hem kadını ve kadının yaptığı işleri ikincilleştirme hem de tüketici suçlaması bakımından kadından nefrete ilişkin karşılıklı bir inşadır. Devamında açıklanan fatura takipçisi erkek özne konumlandırması da tahakkümcü, suçlayıcı ve paracı⁶ eril zihniyetin açıklayıcısıdır. Bu çerçevede “*tüketici*” ve “*tasarruflu*” özne konumları bir arada incelenmiştir.

Tüketici kadın/erkek - Tasarruflu kadın/erkek

Çalışma bulguları içerisinde tasarruf, su tüketiminin önemli bir açıklayıcısıdır. Bunun çalışma açısından önemi ise, sudan tasarruf ettiğini düşünen bireylerin de, suyun tükenen bir kaynak olduğuna dair bilinçlerinden ziyade israf algısı, tasarruf düşüncesi, fatura kaygısı gibi gerekçelerle sudan tasarruf ediyor olmalarıdır. Ancak tasarrufun biçimleri cinsiyete dayalı su tüketimi ile ilgili önemli açıklayıcılar ortaya koymaktadır. Tasarruflu özne konumu, tüketici özne konumuyla da ilişkili ve iç içe bir konumlamadır. Bu bakımdan cinsiyet bağlamındaki en belirgin bulgu ise kadın bireylerin su tüketimlerini de su tasarruflarını da daha çok ev işleri üzerinden açıklamaları, erkek bireylerin su tüketim ve tasarruflarının ise daha çok kişisel tüketim ve kişisel tüketimden tasarruf ile açıklanmasıdır⁷.

C ve I kişisi dışında görüştüğüm tüm kadınlar su tüketiminde kendilerini tasarruflu konumlandırmışlar ve tasarruflarını da büyük ölçüde ev işleri ile ilgili tüketimden tasarruf ile açıklamışlardır. A kişi için su tüketiminin açıklayıcıları ev içi işler olmakla birlikte “*içerde temiz sularım olduğu zaman yeşillik yıkadığım zaman bşeyler yıkadığım zaman çiçekleri suluyorum ondan sonra çamaşır makinamdan çıkan deterjan temizse bazen hortumunu çekiyorum tuvaletin içine kovalara doldurup balkonları yıkıyorum*” söylemindeki gibi tasarruflarını da ev işleri ile açıklaması tüketimden tasarruf eden kadın özne konumuna işaret eder.

C kişisi de evde en çok su tüketen kişinin eşi olduğunu belirterek, “*çok fazla duşta kalıyor gereksiz duşta kaldığını düşünüyorum mesela ben uzun kaldığını düşünüyorum biz o kadar uzun kalmıyoruz mesela bence o ama ona söylesek bir duşumuz var onu da çok mu görüyorsunuz der [...]*” söyleminde evdeki erkek bireyin su tüketimini, kişisel harcama ile, konuşmanın bütününde kendi su tüketimini ise ev işleri ile açıklamıştır.

E kişisi evde en çok su tüketen kişinin kendisi olduğunu belirterek bunu ev işleri ile açıklamış ancak sadece kişisel gereksinimler dikkate alındığında ise evdeki erkek bireyi kast ederek “*her gün duş*

alır çünkü” ifadesi ve cinsiyet ile su tüketimi arasındaki ilişkiyi konuşurken, “*yani özellikle dış fırçalarken sürekli açık tutuyor onu da yavaş yavaş artık kapamaya başladı yani benim ilk evde beraber yaşamaya başladığımız zaman dış fırçalarken özellikle su sürekli akıyor*” açıklamasıyla erkek bireyin tüketimini kişisel gereksinimler ile açıklamıştır.

F kişisi su tasarrufunu da su tüketimini de ev işleri ile açıklamıştır. Su tasarrufunu açıklarken “*bulaşık makinesini kullanıyorum ondan sonra mümkün olmadıkça suyu mesela kendim yıkıksam da bulaşıkları suyu daha suyun az kullanılması gerektiği şekilde kullanmaya çalışıyorum*” ve “*mesela balkonu kovayı kullanarak siliyorum kova kullanarak yani hani mesela yıkamaktansa bir yeri silmek yani o şekilde*” söylemleri ile birlikte evde en çok su tüketen kişinin kendisi olduğunu belirterek bu tüketimi de; “*e çünkü evin işlerini ben yapıyorum eşim sadece banyo ihtiyaçları kendi kişisel bakım ihtiyaçlar e geri kalan mesela banyo lavaboyu temizlemek tuvaleti temizlemek veya evin temizliğini yapmak benle ilgili bişey yani o yüzden ben tüketiyorum*” söyleminde ev içi işlerle, evdeki erkek öznenin daha az su tüketimini ise kişisel kullanımlardan ibaret olma ile açıklamıştır.

H kişisi su tüketimini de su tasarrufunu da, “*çeşmeyi sonuna kadar değil de kısık kullanıp da daha fazla ovalayıp koymayı tercih ederim...*” yanıtındaki gibi konuşmanın bütünü içinde birçok yerde ev işleri ile açıklarken evdeki erkek öznenin su kullanımını ise yukarıda alıntılanan tıraş örneğindeki gibi erkek bireyin kişisel harcamalarıyla açıklamıştır. Görüştüğüm kadınlar arasında su tüketimini ev işleri ile açıklamayan tek kadın birey I kişidir. Ancak bu da I kişinin yaşadığı evde ev işlerini üstlenen bir başka kadının varlığı ile ilişkili görünmektedir.

I kişisi dışında görüştüğüm tüm kadınlar tasarruf ve tüketimlerini çeşitli şekillerde ev işleri ile açıklarken, ev işlerini başka kadınların üstlendiği durumlarda (B,D,G,J,I) bu işleri üstlenen kadın en çok su tüketen kişi olarak konumlandırılmıştır. G kişi, su tüketiminde bilinçli olduğunu, “*evet kesinlikle yani şöyle söylüyüm balkon yıkama konusunda da çok büyük bir balkonumuz var bizim daha çok viledayla temizlemeye çalışıyorum çünkü her gün yıkasan deli gibi su tüketimi olacak*” ifadeleriyle ev işlerine dayalı tüketimden tasarruf ile açıklamış, evde en çok su tüketen kişinin evdeki yardımcı kadın bireyler (annane/babaanne) olduğunu belirtmiş, sadece kişisel gereksinimleri dikkate alınca ise en çok su tüketimini “*eşim banyoda en çok vakti geçiren o çünkü*” ifadesi ile evdeki erkek bireyin kişisel harcaması ile açıklamıştır.

Diğer kadın bireylerden farklı olarak sınıf devreye girdiğinde (B,D,J) kadın bireylerin tüketim ve tasarruflarında dış fırçalama, el yıkama gibi kişisel harcamalara ilişkin açıklayıcılar belirgindir. Ancak yine de I kişi hariç tüm kadın bireyler su tüketim ve tasarruflarını çeşitli şekillerde ev işleri ile açıklamışlardır. Ekonomik açıdan nispeten üst sınıf olarak konumlandırılabilen, evde yardımcı çalışanları olan kadınlar da su tüketim ve tasarruflarını bulaşık ve çamaşır gibi ev işleri ile de açıklamışlardır. B kişi evde suyun kadın için daha önemli olduğunu ve su tasarrufuna ilişkin açıklamalarını kendi gündelik deneyimi üzerinden ev işleri ile ilişkilendirerek anlatmış, evdeki erkek bireyin su tüketimini ise kişisel harcamalar ile açıklamıştır.

Yine evde yardımcı kadın çalışanları olan D kişisi su tasarrufunu açıklarken; “*yani neler yapıyorum bir kere boşuna akıtmıyorum evde bulaşık makinesi kullanıyorum [...] atıyorum dişimi*

fırçalıcaksam ya da temizlikle ilgili birşey olucaksa da şar şar akıtmaktansa bir kovanın içinde yapmayı tercih ediyorum” söylemindeki gibi tasarruflarını daha çok ev işleri üzerinden açıklamıştır. Evde en çok su tüketimini ise oğlunu kast ederek, *“banyoya girdi mi çıkmak bilmiyor”* ifadesi ile erkek bireyin kişisel harcaması ile açıklamıştır. Yine de konuşmanın başka bir yerinde evde kendisinin en çok su tükettiğini *“e bulaşık çamaşır ondan sonra temizlik çocukların ihtiyaçları bir kadında olduğu için”* ifadesi ile ev işleri ile gerekçelendirmiştir.

J kişisi de *“bütün gün o evde bütün faaliyetleri o yapıyor ben akşam geliyorum düşününce oğlanın bakıcısı yani”* söylemi ile evde en çok su tüketen kişinin evdeki yardımcı kadın olduğunu belirtmiştir. Kendi su tasarrufunu da *“bulaşıkları makinede yıkıyorum elde yıkamıyorum makineye koyarken de akıtma işlemini yapmıyorum artık onun dışında daha az açmaya çalışıyorum suyu mesela dışlerimi fırçalarken suyu açık bırakmıyorum işte bu şekilde yani mesela çamaşırları biraz daha biriktiriyorum her seferinde atmamak gibi”* ifadeleriyle daha çok ev işleri ile açıklamıştır.

Görüştüğüm erkek bireylerde ise su tüketim ve tasarruflarına ilişkin ev işleri ile ilgili açıklayıcılar yalnızca M kişinin *“Genel olarak bir günde evde geçirdiğiniz süre ve su ile yaptığınız işler neler?”* sorusuna verdiği yanıtta *“şimdi ben arada bir camları silerim (gülme), suyla yaptığım iş ayrıca başka işim yok kendi ihtiyaçlarımın dışında”* ifadesinde yer almıştır. Ancak M kişinin de söylemindeki gülme cinsiyete dayalı rollere işaret etmektedir. Bununla beraber kadın bireylerin *“Su tüketimi konusunda bilinçli olduğunuzu düşünüyor musunuz?”*, *“Suyu tasarruflu kullanmak için neler yapıyorsunuz?”*, *“Sizce su tüketimi ile cinsiyet arasında bir ilişki var mı?”* gibi sorulara verdikleri yanıtlarda tüketim ve tasarrufun açıklayıcıları ev işleri olurken M kişi ile sınırlı olarak da su tüketiminin açıklayıcısı olarak ev işlerine dair söylemler ancak *“Genel olarak bir günde evde geçirdiğiniz süre ve su ile yaptığınız işler neler?”* sorusu ile açığa çıkmış ayrıca bu yanıtta da M kişi, su tüketiminin açıklayıcısı olarak kişisel gereksinimlerini ön plana çıkarmıştır. Bunun dışında L, N, P, R, S, V ve T kişileri, su tasarrufuna ilişkin söylemlerinde ev işleri ile ilişkili olarak bulaşık makinesinden bahsetmişlerse de bu yanıtlar da daha çok ev işlerini kadınlara yükleyen söylemleri içermektedir. L kişinin *“[...] elde bulaşık yıkamayı tamamen bıraktırdım eşime sadece makineyi kullanıyoruz [...]”*, R kişinin *“evde falan annem mesela makinede yıkıyor elde yıkamaz”*, U kişinin *“[...] mesela bulaşık yıkanırken eşime de söyledim durulamaya gerek yok [...]”*, Y kişinin *“yani su tasarrufu konusunda birincisi zaten bulaşık kendi eşime de söylüyorum onu direkt makineye at ondan sonra yıkama makinada kendisi yıkasın”*, söylemleri, U kişinin makine kullanımı ile daha az su harcanacağına ilişkin açıklamalarında eşinin sudan geçirme alışkanlığını eleştirmesi, N kişisi ya da S kişinin, kişisel harcamalarından söz ederken birinci tekil şahıs ifadeler kullanmalarına karşın bulaşık makinesinden söz ederken *“kullanıyoruz, kullanılıyor”* gibi üçüncü tekil ifadeler kullanmaları da bu söylemlere örnektir. Bununla beraber erkek bireyler *“Günlük hayatınızda en çok neye su harcıyorsunuz?”*; *“Günlük hayatınızda su tasarrufu için neler yapıyorsunuz?”*; *“Genel olarak bir günde evde geçirdiğiniz süre ve su ile yaptığınız işler neler?”* sorularına, belirgin bir biçimde kişisel su tüketimine dayalı açıklamalarla yanıt vermişlerdir.

L kişinin, *“muhtemelen temizlenmek için kişisel bakım için”* ve *“[...] genel hatlarıyla kişisel bakım ve temizlik”*; M kişinin *“[...] her gün en az aşağı yukarı her gün duş yapmak zorundayım işimden dolayı duş yapıyoruz dış fırçalamak zorundayız bazen duş yapmasam [...] mutlaka kafamı yıkıyorum”*; N

kişisinin “en çok neye harcıyorum en çok valla bir tek banyo”; P kişinin “temizlik diyim yani kendi temizliğim”; R kişinin “duş dış fırçalama kişisel”; S kişinin “el yıkamaya en çok el yıkamaya su harcıyoz”; T kişinin, “ihtiyacım işte elimi yıkıyorum tuvalete giriyoruz banyo bunlar”; U kişinin, “duş almada veya abdest almada”; V kişinin, “her sabah saçımı yıkıyorum ben her sabah saçımı yıkıyorum”; Y kişinin de “neden ben birincisi yani duş ben akşamları duş almadan benim yani kendi şeyim duş almadan ne yatağa girerim ne de duş almadan evden hayatta çıkmam” yanıtları ile erkek bireylerin su tüketimlerinin açıklayıcıları belirgin bir biçimde kişisel harcamalardır.

Erkek bireylerin su tüketimlerinin kişisel harcamalar olduğu yanıtı, su tasarruflarına ilişkin yanıtlarda da belirgindir. L kişinin “öncelikle kesinlikle arabamı sokakta yıkamıyorum yani bu benim için en önemli kısımlardan bir tanesi su tüketiminin en az olabileceği yolları kullanıyorum ikincisi evde duş ve banyo süresini minimum tutarak şey yapıyorum onun dışında zaten su tüketmemizi sağlayacak şeyler genellikle temizliktir temizlikte belirli bir miktar kısıbiliyorsunuz yani fazla kısımıyorsunuz [...]”; M kişinin, “[...] mesela dış fırçalarken suyu kısma çalışıyoruz duş yaparken fazla kalmamaya çalışıyoruz sabah saçımızı yıkarken hadi bir kere sabunlayalım yıkıyalım diyoruz”; N kişinin, “neye dikkat ediyorum bir gereksiz yere su kullanmıyorum yani mesela araba yıkamaya evde mesela bodrum benim garajım var suyum var oraya gidip de araba yıkamıyorum ikincisi temel ihtiyaçlarımı giderirken mümkün olduğu kadar tasarruflu kullanmaya çalışıyorum mesela tıraş olurken dış fırçalarken şeyi kapatıyorum [...]ondan sonra bulaşıkları genelde makinada yıkıyoruz [...] çamaşırları da aynı şekilde şeyi de sifondaki suyun da kullanımında mümkün olduğu kadar onu da kısıtık onu da az kullanmaya çalışıyoruz onun haricinde başka bi su harcamam yok”; P kişinin, “valla eskiden şunu seyredesiyeye kadar ben çok fazla şey yapmıyodum tıraş olurken mesela akar giderdi veya duşta aynı şekilde yüzümü yıkamada banyoda kullanırken suyu hepsinde bunların aşağı yukarı 3-4 seneden beri dikkat ediyorum”; U kişinin, “mesela abdest alırken mümkün olduğu kadar suyu kısma çalışıyorum..”; ve V kişinin, “valla oldukça tasarrufluyuz neden dersiniz bulaşık konusunda olsun banyo konusunda olsun tuvalete bilhassa artı dış fırçalarken füzuli akmamasını sağlıyoruz işte nedir dış fırçalarken işte fırçayı ıslatıyoruz hemen kapatıyoruz yani fırçalama zamanın içersinde o çeşme boşa akıyor” ve “şimdi ben afedersiniz banyo yapıyorum başımı köpüklüyorum o suyu o an kapatıyorum köpükleme işlemi bitirinceye kadar veya vücuduma durulamaya geçtiğim zaman ben o suyu tekrar açıyorum [...]” yanıtlarındaki gibi kişisel harcamalar üzerinden açıklamışlardır.

Bu yanıtlarda dikkati çeken diğer önemli husus ise erkek bireylerin tasarruflarını, evdeki kadın bireyler ve evdeki kadın bireylerin ev içi işler için tüketimden yaptıkları tasarruflar ile açıklayan yanıtlardır. R kişinin “Su tasarrufu için neler yapıyorsunuz?” sorusuna “evde falan annem mesela makinede yıkıyor elde yıkamaz” ifadesiyle yanıt vermesi, bir yandan tasarrufu evdeki kadın özne üzerinden ve kadın birey için ev içi işlere dayalı tüketimden tasarruf ile açıklaması bir yandan da “Kendi yaptıklarınızı söyler misiniz?” sorusu ile ancak kendi tasarruflarından söz etmesi ve bunu da “ya şimdi reklamlarda falan görüyoruz dış fırçalarken falan önceden açık kalıyordu şimdi bunun bilincine vardıkça bu tarz konularda dikkatli oluyoruz” ifadesiyle kişisel harcamalardan tasarruf ile açıklaması, tüketici erkek özneye karşın tasarruflu kadın özneyi açıklamaktadır. S kişisi günlük hayatında eşinin su tasarruflarını “[...] e şimdi balkon temizlemekte mesela banyoda mesela sıcak su geç geldiği için mesela

onu kovaya felan alıyor” ve “şimdi onun şöyle bişey ne yapar mesela bulaşık yıkarken veya herhangi bir el bezi yıkıcağı zaman onları bi şeyde kaynatıyor mesela hepsini bir arada yıkamaya gayret eder durulamasını mesela ayrı bir şeyde suda mesela hepsini onun içinde durulama yapar” ifadelerindeki gibi ev içi işler üzerinden açıklamıştır. Y kişi de kendi su tasarruflarını anlatırken “[...] tuvalet konusunda dikkat ederim bulaşık konusunda da eşim çok dikkat eder öyle dengelemeye çalışıyoruz diyim yani” ifadeleriyle ve “Su tasarrufu önerileriniz var mı?” sorusuna verdiği yanıtta da “[...] yani şey yaparken özellikle de temizlik yani bayanların çoğunda var o hele duşakabinse başka bişeyse evde bide banyo hacmi genişse hani su yani durmadan akar bide evde 3-4 tane balkon varsa onu demiyorum bile durmadan bütün balkonlar yıkanır yani” ifadelerinde kişisel harcamalara dayalı tüketici erkek özne ve ev işlerine dayalı tüketici kadın özne konumunu üretmiştir.

“Tüketici özne” konumlandırmasına ilişkin söylemler dikkate alındığında, kadın bireylerin, erkek bireyleri kişisel su harcamaları üzerinden tüketici olarak konumlandırmasına karşın, erkek bireyler kadın bireyleri ev işlerindeki su harcamaları üzerinden tüketici olarak konumlandırmaktadır. Kadın bireylerin kendi su tüketim gerekçelerini ya da tasarruflarını ev içi işlerle açıklamalarına karşın erkek bireylerin kendi su tüketim gerekçelerini ya da tasarruflarını kişisel gereksinimlerle açıklamaları da, cinsiyete dayalı kimlik inşası, yanı sıra kadının ve kadınların yaptığı işlerin ikincilleştirilmesine işaret etmektedir. Bu bakımdan erkek bireylerin kişisel gereksinimlere dayalı su tüketimlerine karşın kadınların ev için tüketilen sudan tasarruf etmeleri ise tüketici konumun aksine ekofeminist⁸ kadın özne konumuna işaret etmektedir. Cinsiyet kimliğine dayalı bir diğer ikincilleştirme ise fatura takipçisi erkek özne konumu ile açığa çıkmaktadır.

Fatura takipçisi erkek

Tasarruflu ve tüketici özne konumu, hem kadın hem de erkek bireylerin değişen biçimlerde kendilerini konumlandıkları bir konum iken “fatura takipçisi özne”, sadece erkek bireyler için üretilen bir özne konumudur. “Fatura takipçisi” konumunun, sadece erkek bireyler için inşa olan bir konumlama olması, ekonomik üstünlüğü ya da bağımsızlığı elinde bulundurmanın, erkek bireylere iktidar sağladığı yönündeki karşılıklı tezahüre de işaret etmektedir. İ kişinin, dişlerini fırçalarken çeşmeyi açık bırakma huyunun değişimini anlatırken “babam (duraksama) ben dişlerimi fırçalarken gelip kapatıyordu bende artık o kapatmasın diye (gülme) kendim kapatıyorum” söylemi ve bunun nedenini, “bence fatura (kahkaha)” söylemi ile gerekçelendirmesi; N kişinin “[...] şimdi evlerde her gün çamaşır yıkıyor yani bir gün giyiyorsun hop makinemenin içine [...] bulaşık makinesi de iki günde bir çalışıyor ama o daha az su harcar evde en çok çalışan iki tane makine var bizim biri çamaşır makinası biri bulaşık makinası elektrik faturası zaten 130 lira geliyor su az geliyor ama elektrik çok geliyor [...]” ifadelerindeki fatura söylemleri; R kişinin, “Su tüketimi konusunda evde kim daha duyarlı?” sorusuna “babam” yanıtı ve bunu gülererek babasının faturaya verdiği tepki ile ilişkilendirmesi; Y kişinin su tüketiminde duyarlı olmayı açıklarken “ben evin erkeği olarak takipteyim yani (gülme)” söylemi ve bunun fatura ile ilişkili olduğunu kabul etmesi; T kişinin, “Yani evde su tüketiminde herkes duyarlı mı?” sorusuna verdiği yanıtta “çok açılmasını istemem yani” yanıtı, V kişinin de aynı konuda, “[...] hem su faturası hem de doğalgaz faturasına yükleniyor bu sarfiyat” söylemi fatura takipçisi erkek özne konumunun inşasıdır. Fatura takipçisi erkek özne konumu, aynı zamanda para odaklı erkek egemen perspektife de işaret etmesi bakımından da ekofeminist bağlamda önemlidir.

Sonuç

Bu çalışma bağlamında su tüketiminin açıklayıcıları, yaş, eğitim durumu, sınıf ve cinsiyete göre değişmektedir. Kadın bireyler için eğitim düzeyi bilinç ile ilişkili olarak su tüketiminin önemli bir açıklayıcısıdır, erkek bireylerde ise bilinçli olma daha çok cinsiyete dayalı bir konumlandırmaya işaret etmekte ve bu konumlama eğitim düzeyi ile ilişkili görünmemektedir. Cinsiyet, yaş, sınıf ve eğitim durumu kesişimselliği bakımından yaşlı genç olan kadınlar (g, ı), ileri yaştaki kadınların az su ile temizlik yapılamayacağı düşünceleri nedeniyle, yaşlı genç olmaya dayalı bilinçli kadın özne konumlandırmasını inşa ederken, yaşlı ileri olan erkekler (n, s, u), su taşıma deneyimleri ile ilişkilendirerek, yaşlı ileri olmaya dayalı bilinçli erkek özne konumunu üretmişlerdir. Bu bağlamda yaş, cinsiyet bağlamında değişen deneyimler ile su tüketiminde bilinçli/bilinçsiz olmanın bir açıklayıcısıdır. Söz konusu kesişimsellikler bakımından su tüketiminin en önemli açıklayıcısı ise cinsiyete dayalı rollerdir. Cinsiyet bağlamında, kadınların su tüketimlerinin açıklayıcıları daha çok temiz-titiz olma, ev işleri, çocuk bakımı ve kişisel bakım iken erkeklerin su tüketimlerinin açıklayıcılarının daha çok duş, tıraş, el yıkama, abdest alma ve araba yıkama olması, cinsiyete dayalı roller ile su tüketimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Çalışmanın sonuçlarına göre kadın bireyler ev içi yeniden üretim rolleri için, erkek bireyler ise daha çok bireysel gereksinimleri için su tüketmektedir. Su tüketiminde kadın bireylerin cinsiyete dayalı ev işçisi kimliği ve tasarruflu kadın kimliğine karşın erkek bireylerin tüketici kimliği ön plandadır. Ancak kadınların, ev içi işler ve evde kadın konumu ile erkek bireyler tarafından “tüketici” olarak konumlandırılmaları, ekofeminizmin, hem doğanın hem de kadınların erkek bireyler tarafından sömürüldüğü/ikincilleştirildiği tartışmaları bakımından, bu çalışma bağlamında benzer bulgular sunmaktadır. Ayrıca erkeklerden farklı olarak kadınlar için su tasarrufunun da su tüketiminin de açıklayıcısı ev içi işlerdir. Bu bakımdan ev içi işler için kullanılan sudan yani tüketimden tasarruf etmeleri, kadınların tüketici konumlarının aksine ekofeminist özne konumlarını üretir. Çünkü söz konusu tüketim ve tasarruf başlı başına cinsiyete dayalı roller ile kadına yüklenen ev içi yeniden üretim işleri ile ilgilidir. Bu bakımdan tıpkı A kişinin, çamaşır yıkarken akan suyu kovalara doldurup aynı su ile balkon yıkaması örneğindeki gibi kadınlar, ev içi işler için harcanan su ile ev içi işler için harcanacak başka bir sudan tasarruf etmektedirler. Bu bakımdan tüketici olarak konumlandırılmaları ise ekofeminizmin, kadın ve doğanın ikincilleştirilmesi ve sömürülmesi arasında bir ilişki olduğu düşüncesini karşılamaktadır. Ayrıca bilinçsiz ve tüketici özne konumlarının belirgin bir biçimde erkek bireylerin kadın bireyleri konumlandıkları özne konumları olması, başlı başına cinsiyet temelli iktidar hiyerarşilerine işaret etmektedir.

Doğanın tahribi ile doğal kaynakların tükenmesinden daha çok kadınların etkilendiği ve doğal kaynakların kullanımında kadınların daha duyarlı olması da bu çalışmada ekofeminist kadın kimliğine işaret eden bir diğer bulgudur. Kadınların doğa konusundaki duyarlılığı birçok ekofeminist araştırmada (Shiva, 2015; Bakan ve Kadirbeyoğlu, 2018; Degirmenci, 2018; Erbil, 2018; Yılmaz Aslantürk, 2018; Shiva ve Mies, 2019 vb.) çeşitli açılardan ele alınmıştır. Bu çalışma kapsamında cinsiyete dayalı kimlik aracılığıyla daha çok evde kalmaları, ev işleri ile daha çok ilgilenmek durumunda kalmaları gibi sebeplerle suya daha çok ihtiyaç duymaları, suyun olmaması durumunda daha çok sorun yaşamaları, su

kaynaklı sorunlardan daha fazla etkilenmeleri, kadınların su kullanımı konusundaki tüketim ve duyarlılıklarını arttıran, cinsiyet temelli bir inşadır.

Kadınların duyarlılığı doğa koruma bağlamında değerli olmakla birlikte bu değeri salt olumlamak hiyerarşik ilişkileri üreten dualist yaklaşımları pekiştirir. Çünkü söz konusu duyarlılık bu çalışmada cinsiyete dayalı iş bölümü ve cinsiyete dayalı kimlik inşası ile ev ve ev işleri aracılığıyla suya daha çok ihtiyaç duyma ile ilişkilidir. Bu bakımdan su kaynaklarının tükenmesinin kadınlar üzerindeki etkisinin daha fazla olacağı da ekofeminist bağlamdaki bir diğer sonuçtur. Her iki açıdan da cinsiyet rollerine dayalı, ev ile özdeşleşen kadın kimliği reddedilerek cinsiyete dayalı iş bölümü ile cinsiyete dayalı kimliklerin dönüşümü hem kadınların hem de doğanın özgürleşmesine yönelik bir adım olacaktır. Ev içi yeniden üretim işleri kadın işi olmaktan çıkıp cinsiyetler arasında eşit bir biçimde paylaşıldığında su kaynaklı sorunlardan etkilenme, kadınların yüklendiği bir sorun olmaktan çıkarak cinsiyetler arasında paylaşılacaktır. Böylece suyun önemine yönelik duyarlılık da tek bir cinsiyete özgü olmaktan çıkacak, söz konusu değişimler kadın-erkek, doğa-kültür, akıl-beden ikiliğinin de reddini inşa edecektir.

Notlar

¹ Farklı ekofeminist perspektifler için bkz; Özdemir ve Aydemir, 2019; Tamkoç 1996; Tong, 2006; Türk, 2017.

² Burada kadınların ev içi işlerle ilgilenmesi ve bu işlerden sorumlu tutulmaları düşüncesi savunulmamakta, ancak söz konusu cinsiyete dayalı kimliğin su tüketimi ile ilişkisi üzerinde durulmaktadır.

³ Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi'nden (2019) alınan verilerle oluşturulmuştur.

⁴ Görüştüğüm kadınların yaşları 19-64 yaşları arasında değişmekte olup, 1 kişi 30 yaşından küçük, 5 kişi 30-40 yaş arasında, 1 kişi 40-50 yaş arasında, 2 kişi 50-60 yaş arasında ve 1 kişi de 60 yaşın üzerindedir. Eğitim düzeyleri de ilkökul (1), lise (4), önlisans (1), üniversite (2) ve lisansüstü (2) eğitim düzeyi olarak değişmektedir. Görüştüğüm kadınlardan 7'sinin aylık geliri 7000 tl'den düşük, 3 kişinin geliri 7000 tl'nin üzerindedir. Görüştüğüm erkeklerin yaşları 30-69 yaş arasında değişmekte olup, 3 kişi 30-40 yaş arasında, 1 kişi 40-50 yaş arasında, 4 kişi 50-60 yaş arasında ve 2 kişi de 60 yaşın üzerindedir. Eğitim düzeyleri de ortaokul (1), lise (6), üniversite (1) ve lisansüstü (2) eğitim düzeyi olarak değişmektedir. Görüştüğüm erkeklerden 10'unun gelir düzeyi 7000 tl'den düşüktür. Görüştüğüm kişilerin değişen özellikleri, her bir bireyin mesleği, gelir düzeyi, yaşı, eğitim düzeyi, cinsiyeti vb. konuşma metni analiz edilirken görüşme bağlamında dikkate alınmıştır. Analizlerde bireylerin isimleri yerine harfler kullanılmıştır. Kadın bireyler (A,B,C,D,E,F,G,H,I, J), erkek bireyler (L,M,N,P,R,S,T,U,V,Y)

⁵ Bilinçli erkek bilinçsiz kadın konuları, bu iki cinsiyet arasında bir hiyerarşi kurması bakımından da önemli ve anlamlıdır. Erkek bireylerin söylemlerindeki suçlama, eleştirme, tepki gösterme ifadeleri de bu iktidar hiyerarşisinin üreticisidir.

⁶ Doğanın tahrip edilmesinde daha çok para kazanmak amacıyla doğayı tahrip eden endüstrileşme, teknolojik ilerleme vb. eril müdahaleler, ekofeminist tartışmaların temelini oluşturmaktadır. Bu tartışmalardan bazıları için bkz. Değirmenci 2018b, Erbil 2018, Hawthorne 2018, Shiva 2015.

⁷ Bu bölümdeki çıkarımlar büyük ölçüde diğer özne konularında alıntılar yapılan söylemlere dayalıdır ve tekrardan kaçınmak için alıntılardan çok çıkarımlara yer verilmiştir. Ayrıca tüm özne konularında yapılan alıntılar, o konuyu üreten çok sayıda alıntıdan seçilerek aktarılmıştır. Analizlerde özne konularını ayırt etmede her bir birey ile olan konuşmanın bütünü dikkate alınmıştır.

⁸ Burada kullanılan ekofeminist kavramı, ekofeminizmin aktivizm boyutunu kapsamamaktadır ancak kadının ve doğanın ikincilleştirilmesi ve sömürülmesindeki ortaklığı ve kadının doğaya-doğal unsurlara duyarlılığı bakımından cinsiyet temelli farkları ifade etmek için kullanılmıştır.

A Study on the Relationship Between Water Consumption and Gender Identity in the Context of Ecofeminist Debates

Güldane Mirioğlu*^a

Submitted: 05.05.2020

Accepted: 09.10.2020

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Ecofeminism is based on the view that there is a relationship between the subordination of women and nature; and the struggle against this subordination is not independent from each other. Water is a natural resource that is interrelated with gender identity. This relationship is multidimensional. One of these dimensions is the management dimension. In this context, because of their central role in water use (Masgon and Gensch, 2019), women's participation should be considered in water management. Another aspect of the relationship between water consumption and gender is interventions to the natural cycle of water. Interfering with the natural cycle of water through dams, reservoirs and canals disrupts the natural flow and leads to exploitation (Shiva, 2015: 271-274). This exploitation is associated with the masculine mentality (Shiva, 2015: 271-274). Another aspect is that ecological disasters and degradation have a stronger impact on women than their impact on men (Shiva and Mies, 2019: 43). Besides women are the first to protest environmental degradation around the world (Shiva and Mies, 2019: 43).

In feminist theory, gender inequality is associated with the critique of binary dichotomies. In this dualist approach, woman is natural, private, body related, emotional and passive, man is culturally related, public, logical, rational and active. With the ecofeminist perspective, the dualism idea has been criticized for creating hierarchy and subjugation of women and nature (Donovan, 2015; Plumwood, 2004; Shiva, 2015; Türk, 2017). In this framework, both women and nature are exploited by the dominant man (Donovan, 2015: 396-400).

Another dimension of the relationship between water consumption and gender identity is that because of the gender-based division of labor, women need more water in daily life. In case of problems with access to water, women spend more effort and time in cooking and cleaning etc. and encounter more difficulties (Parnell, 2015: 30). This is a gender-based construction that increases women's water consumption and also their awareness.

* **Corresponding Author:** guldanege@hotmail.com

^a Balıkesir University, Faculty of Science and Letters, Department of Geography, Balıkesir/Turkey, <http://orcid.org/0000-0003-3191-5935>

In the patriarchal culture, women are poorer in the domestic economy compared to men, because men mostly work in paid work and because of women's secluded positioning such as housework and maternal roles. In this respect, relations such as being responsible for water consumption due to their roles in the home and being identified with the home, internalizing savings are other dimensions of the relationship between water consumption and gender.

In relation to the gender-based division of labor, clean-meticulous female identity is another gender-based dimension related with water consumption. Unlike men, because of their biological characteristics, women have to sit down for all their toilet needs and need more water due to their menstrual period is another dimension of the relationship between water and gender.

Another relationship between water and gender identity is that women are more open to water-related problems as water providers. With each drying water source, women travel longer distances to provide water, which means less survival option with more severe conditions (Shiva, 2015: 265).

Methodology

In this study, the dimensions of the relationship between gender identity and water consumption were examined. The study area is Bahçelievler district, which has the highest population and water consumption amount in Balıkesir city in 2018. 10 women and 10 men, who work or reside in Bahçelievler neighborhood, were interviewed based on a semi-structured interview form. The interviews were recorded on the voice recorder. Interview texts were analyzed by discourse analysis. In the analyses, letters were used instead of the names of the individuals. Female individuals A, B, C, D, E, F, G, H, I, J and male individuals L, M, N, P, R, S, T, U, V, Y.

In discourse analysis, there are three analytical points of interest: explanatory repertoires, subject positions and ideological dilemmas (Elçi, 2012: 125). Within the scope of this study, the descriptors of the relationship between water consumption and gender were examined through its relationship with subject positions.

Result

Subject positions that in the discourse of female individuals are; thrifty woman, woman in charge of household chores, clean woman (in housekeeping), clean / well-groomed woman (in personal cleaning), germophobe woman, conscious woman, naturalist woman, meticulous woman, woman in charge of childcare, woman at home (identified with home), consumer woman, dirty male (in personal hygiene), consumer male and bill follower male.

Subject positions in the discourse of male individuals are; woman in charge of household chores, woman mingle with household chores, conscious man, unconscious woman, clean / well-groomed woman (in personal cleaning), clean woman (in household chores), woman responsible for childcare, woman at home (identified with home), man identified with outside home, consumer woman, meticulous woman, meticulous man, dirty/neglected man, naturalist man, thrifty woman, thrifty man and bill follower man.

The conscious male subject position is distinctly against and mutually generated position against unconscious woman position. In relation to gender, it is a male subject position for L, U, V and T that produces the unconscious/consumer positions of the women around them and is produced against this position. In relation to age it is a male subject position for N, S and T produced against younger individuals.

Conscious female subject position is a position produced by B, D and J, against women who are working at their home for domestic help, while for G and I, it is a position produced against women who assist them at their home and also to older women in terms of age. The conscious female subject position against conscious male subject position is distinguished in the discourses of H and G, who are understood to be in a relatively high position in domestic power relations.

Within the scope of the study, the position of "clean/well-groomed/meticulous subject" in personal hygiene is distinctly a female subject position. "Clean/well-groomed/meticulous female subject position in personal cleaning", "woman in charge of household chores", "woman in charge of child care", "women at home/identified with home", "clean woman" and "consumer woman" are subject positions that are related with and produce one another.

The position of the female subject "woman in charge of household chores" is the most prominent subject position in the discourse of both female and male individuals. Although C and F are women who work outside the home in a paid job, the positioning of the "woman at home" subject is important in terms of the construction of the female identity responsible for household chores and associated with home, even if they work outside the home. In this respect, the "woman at home" subject position is the producer of gender-based identity construction in the form of outside male- inside female.

Another subject positioning based on each of the three positions ("woman responsible for household chores", "woman who is at home / identified with home" and "consumer woman") is the subject position "woman mingle with housework", which is only included in the discourses of male individuals. Unlike male individuals, the "mysophobe woman" subject position, which is only a female subject, is a way of producing the secondary status of women in terms of positioning the woman as a "patient".

Another subject position that subordinates both household chores and women through domestic work is the "consumer woman" subject position. In this regard, the most prominent finding in terms of gender is that women explain their water consumption and water savings through household chores, while male individuals water consumption and savings are explained by personal consumption. Another subordination based on gender identity emerges with the position of the bill follower male subject.

Discussion

In the context of this study, the descriptors of water consumption vary by age, educational level, class and gender. Accordingly, it can be said that variables such as class, gender, and age produce varying subject positions in the context of their relationship to power. Nevertheless, in the discourse of female individuals, the conscious female subject position is mostly a position built against indoor staff women and older women, whereas in the discourse of male individuals, the conscious male subject

position is a position built against younger individuals and female individuals. In addition, an even more important issue here is that the consumer and unconscious female subject position in the discourse of male individuals is made through explanations associated with gender-based domestic roles.

In the context of gender, the explanations for women's water consumption are mostly cleanliness, housework, childcare and personal care, while men's water consumption is mostly showering, shaving, hand washing, ablution and car washing.

In water consumption the consumer identity of male individuals is at the forefront in contrast to the gender-based domestic worker and water saving identity of female individuals. The study concluded that women are positioned as “consumers” in water consumption because of their gender-based roles. But their water consumption and water savings related to maintain the reproduction of the family, such as cooking, household cleaning, laundry and washing. In this regard, the findings of the study point to the relationship between the secondaryization of women and nature and the gender-based differences in sensitivity to natural sources.

The position of "clean / well-groomed / meticulous subject" in personal hygiene is a distinctly female subject position. In feminist theory, the expectations about the necessity of being a woman to be well-groomed and beautiful is problematic in the context of the commodification of the female body. In terms of ecofeminist debates, this issue is important for the exploitation of nature and women by the dominant man. The association of rape against nature and women is also a producer of the same meaning. "Clean / meticulous / well-groomed female subject position in personal cleaning", "woman responsible for household chores", "woman responsible for child care", "women identified with home", "clean woman" and “consumer woman” subject positions explain the construction of gender identity based on socialization processes that subordinate women and dualist approaches that identify women with home.

Conclusions

Water consumption is related with gender identity because of gender-based division of labor and gender-based power relations. If domestic reproductive work is shared equally between genders, being affected by water-related problems will no longer be a burden of women and will be shared between genders. Thus, the sensitivity towards the importance of water will cease to be specific to a single gender, and these changes will build the rejection of the dualism idea.

Referanslar/References

- Alaş, A., Tunç, T., Kışoğlu, M., Gürbüz, H. (2009). Öğretmen adaylarının bilinçli su tüketim davranışları üzerine bir araştırma: Atatürk Üniversitesi örneği. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 37-49. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/67656> adresinden erişildi.
- Aliağaoğlu, A., Mirioğlu, G. (2019). Balıkesir şehrinde su tüketimi: coğrafi bir yaklaşım. *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 17 (2), 260-280. doi: 10.33688/aucbd.593693.
- Arkonaç, A. S. (2014). *Psikolojide Söz ve Anlam Analizi*. İstanbul: Ayrıntı.
- Bakan, R., Kadirbeyoğlu, Z. (2018). Küresel Sermaye, Yerel Direnişler: Ekolojik Hareketlerde Kadınların Vatandaşlık Talebi. E. Değirmenci (Der.) *Doğa ve Kadın: Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar* içinde (73-84). <https://tr.boell.org/tr/2020/02/03/ekolojik-donusumde-feminist-tartismalar> adresinden erişilmiştir.
- Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi (BASKİ) Genel Müdürlüğü. (2018). *2018 yılı kentsel mahallelere*

göre su tüketimi verileri. Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nden Temmuz 2019 tarihinde temin edilmiştir.

- Berktaş, F. (1996). Ekofeminizm ya da yüreğin iyimserliği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 4, 73-76. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/7148> adresinden erişildi.
- Berktaş, F. (2015). Feminist Teoride Beden ve Cinselliğin Toplumsal İnşası. F. Z. Fidan, D. Alptekin (Ed.) *Kadın Bedeni ve İstismarı* içinde (1-11) İstanbul: Opsiyon.
- Bondi, L., Davidson, J. (2003). Troubling the Place of Gender. K. Anderson, M.Domosh, S.Pile, N. Thrift. (Ed.). *Handbook of Cultural Geography* içinde (325-343), Sage.
- Craib, I. (1992). *Modern Social Theory: From Parsons to Habermas*, Harvester Wheatshear. (Çev. Ü. Tatlıcan). [http://www.umittatlican.com/uploadsF/1/Bir-Isbirligi-Olarak-Toplum-Fenomenolojik-Sosyoloji-ve-Etnometodoloji-\(Ian-Craib,-1992\).pdf](http://www.umittatlican.com/uploadsF/1/Bir-Isbirligi-Olarak-Toplum-Fenomenolojik-Sosyoloji-ve-Etnometodoloji-(Ian-Craib,-1992).pdf) adresinden erişilmiştir.
- Cunningham, M. (2017). 4 Reasons Water and Sanitation are a Gender Issue. <https://www.globalcitizen.org/en/content/4-reasons-water-and-sanitation-are-a-gender-issue/> adresinden edinilmiştir.
- Davidson, J. (2000). 'The world was getting smaller': women, agoraphobia and bodily boundaries. *Area*, 32 (1), 31-40. <https://www.jstor.org/stable/20004034> adresinden erişildi.
- De Certau, M. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi I. Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*. Ankara: Dost Kitabevi. (Orijinal yay. yılı 1990).
- Değirmenci, E. (2018a). Önsöz. E. Değirmenci (Der.) *Doğa ve Kadın: Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar* içinde (9-15). <https://tr.boell.org/tr/2020/02/03/ekolojik-donusumde-feminist-tartismalar> adresinden erişilmiştir.
- Değirmenci, E. (2018b). Ekolojik Feminizm Penceresinden Büyümeme (Degrowth) Ekonomisine Bir Bakış E. Değirmenci (Der.) *Doğa ve Kadın: Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar* içinde (29-43). <https://tr.boell.org/tr/2020/02/03/ekolojik-donusumde-feminist-tartismalar> adresinden edinilmiştir.
- Donovan, J. (2015). *Feminist Teori*. (Çev. A. Bora, M. A. Gevrek ve F. Sayılan). İstanbul: İletişim. (Orijinal Yay. Yılı 1997)
- Ecevit, Y. (2001). Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişisine Eleştirel Bir Yaklaşım. A. İlyasoğlu, N. Akgökçe (Der.). *Yerli Bir Feminizme Doğru* içinde (227-258). İstanbul: Sel.
- Elçi, E. (2012). Kadın Olmanın Anlamının Türkiye'de Yaşayan Kadınların Söylemlerindeki İnşası. S. Arkonaç (Ed.). *Söylem Çalışmaları* içinde (121-170). Ankara: Nobel.
- Erbil, P. (2018). *Kadının, Doğanın ve Erkeğin Düzeni*. E. Değirmenci (Der.) *Doğa ve Kadın: Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar* içinde (55-68). <https://tr.boell.org/tr/2020/02/03/ekolojik-donusumde-feminist-tartismalar> adresinden edinilmiştir.
- Gezer, A., Erdem, A. (2018). Su stresi, su kıtlığı ve su tasarrufu hakkında halkın farkındalığının belirlenmesi: Akdeniz Üniversitesi örnek çalışması. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 4 (2), 113-122. doi: 10.21324/dacd.408379.
- Gezgin, E. (2017). Kadın ve doğa üzerindeki tahakküme alternatif bir bakış: Ekofeminizm üzerine bir değerlendirme. *Border Crossing*, 7 (2), 395-412. DOI: 10.33182/bc.v7i2.473.
- Hawthorne, S. (2018). *Yabanıl Politika Manifestosu*. Değirmenci, E. (Der.) *Doğa ve Kadın: Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar* içinde (45-54). <https://tr.boell.org/tr/2020/02/03/ekolojik-donusumde-feminist-tartismalar> adresinden edinilmiştir.
- Masgon, A. M., Gensch, R. (2019). Water, Sanitation and Gender. <https://sswm.info/arctic-wash/module-1-introduction/further-resources-sustainability-relation-water-sanitation/water%2C-sanitation-and-gender> adresinden edinilmiştir.
- Mete, B., Pehlivan, E., Baran, A., Çelik, D., Nacar, E., Cakmak, E. (2017). Factors influencing the water consumption behaviors of the medical students at Inonu University. *Med Science*, 6 (2), 314-318. doi: 10.5455/medscience.2016.05.8564.
- Mirioğlu, G. (2019). *Balıkesir Kentinde Kadınların Kamusal Mekân Kullanımı: Feminist Bir Perspektif*. Balıkesir Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Coğrafya Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Balıkesir.
- Özdemir, H., Aydemir, D. (2019). Ekolojik yaklaşımlı feminizm/ekofeminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihi süreci ve türleri. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, (2), 261-278. doi: 10.33708/ktc.608639.
- Parnell, S. (2015). Poverty and 'the City'. C. Lemanski, C. Marx (Ed.) *The City in Urban Poverty* içinde (16-38). University College London. UK.

- Pehlivan, E., Mete, B., Bektaş, D., Bayat, S., Kart, A. (2017). Malatya ilinde yaşayan genç yetişkinlerin su tüketim davranışlarının değerlendirilmesi, 2. *Uluslararası Su ve Sağlık Kongresi, Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 74, 131-142. doi: 10.5505/TurkHijyen.2017.92259.
- Plumwood, V. (2004). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*. (Çev. B. Ertür.) İstanbul: Metis.
- Punch, K. F. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (Çev. B. Dursun, A. Bader, A. Zeynep). Ankara: Siyasal Kitabevi. (Orijinal yay. yılı 2005).
- Sennett, R. (2013). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (Çev. A. Yılmaz, S. Durak). İstanbul: Ayrıntı.
- Shiva, V. (2015) *İnadına Canlı*. (Çev, E. Ayan). Ankara: Sineksekiz.
- Shiva, V., Mies, M. (2019). *Ekofeminizm*. Çev: İ.U. Kelso. Muğla: Sineksekiz.
- Sözen, E. (2017). *Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. İstanbul: Profil Kitap.
- Tamkoç, G. (1996). Ekofeminizmin Amaçları. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 4, 77-84. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/7149> adresinden erişildi.
- Tong, P. R. (2006). *Feminist Düşünce*. (Çev. Z. Cirhinlioğlu). İstanbul: Gündoğan.
- Türk, S. M. (2017). Ekofeminizm ve Dualizm Fikri. *FLFS (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 24, 377-392. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/804406> adresinden erişildi.
- Wedel, H. (2013). *Siyaset ve Cinsiyet*. (Çev. C. Kurultay). İstanbul: Metis.
- Yılmaz Arslantürk, A. (2018). Çevrenin siyasallaşmasında kadın ve doğanın dönüşümü: Ekofeminizm. *Social Science Development Journal*, 11 (3), 312-324. https://ssdjournal.org/Makaleler/1482267539_4_3-11.64%20Aslant%3%bcrk_312-324.pdf adresinden erişildi.
- Yuval-Davis, N. (2016). *Cinsiyet ve Millet*. (Çev. A, Bektaş). İstanbul: İletişim. (Orijinal yay. yılı 1997).